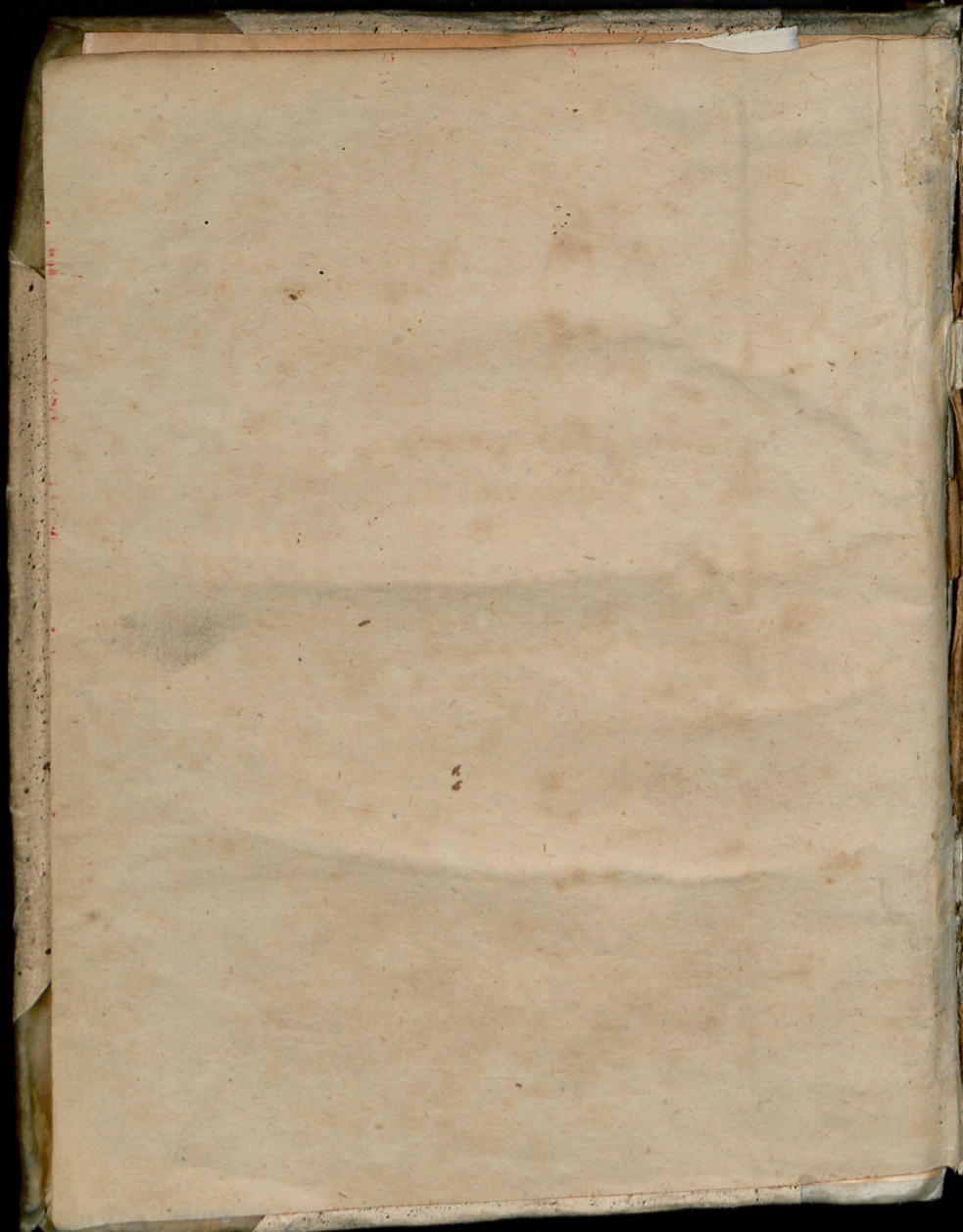

1. Baumgarten, Sigism. Jac., de efficacia scripturae naturalis et supernaturalis. Halae 1742.
2. " " de conversione non instantanea. Halae 1743.
3. " " examen variarum opinionum de regno posterorum Moabam in Aegypto. Halae 1743.
4. " " de Juda sacrae coenae conviva. Halae 1744.
5. " " de circumspicione haereticologica. Halae 1744.
6. " " de discrimine revelationis et inspirationis. Halae 1745.
7. " " de propagatione et gradibus peccati originalis. " 1745.
8. " " de Paulo gentium apostolo contra Th. Morganum. 1745.
9. " " de veris signis vocationis divinae ad ministerium ecclesiasticum. Halae 1746.
10. " " de procrastinatione baptismi apud veteres ejusque causis. Halae 1747.
11. " " de genuina et spuria aedificatione spiritali medicisque illius legitimis et illegitimis. Halae 1747.
12. " " vindictae plurimum praecipuarum lectionum codicis Graeci N. I. adversus W. Whiston et ab eo factas leges criticas. Halae 1750.
13. " " de variis modis abutendi evangelio. Halae 1750.
14. " " de mirabili fuga prophetae Jonae. Halae 1751.
15. " " de martyribus Christianis variorum circa eadem notandis. Halae 1752.
16. " " de captivanda ratione sub fidei, seu de imperio fidei in rationem, rationi congruente. Halae 1752.
17. " " de officiis circa varia scandalorum genera. Halae 1752.
18. " " orationem, meditationem, tentationem facere Christianum et theologum. Halae 1752.

19. Baumgarten, Hyrum Jac., de participatione peccatorum alienorum. Halae 1752.
20. " " , Vindiciae omniscientiae in deo. Halae 1752.
21. " " , Vindiciae necessitatis librorum symbolicorum contra recentissimas obprobriationes. Halae 1753.
22. " " , de periculosa sacramentorum in caerimontas et harum in sacramenta permutacione. Halae 1753.
23. " " , de miraculis in regno gratiae. Halae 1753.
24. " " , de aversabilibus et evitabilibus humanas Christi naturas. Halae 1753.
25. " " , de limitibus libertati consentitiae ponendis. Halae 1753.
26. " " , Authentica doxologiae Matth. iii. com. xii. obviae a recentissimis oppugnationibus vindicata. Halae 1753.
27. " " , de vera operis operati indole jusque necessaria sed cauta debellacione. Halae 1753.
28. " " , de arcibus cognitionis humanae limitibus in rebus divinis. Halae 1753.
29. " " , de indole, auctoritate numeroque conciliorum oecumenicorum. Halae 1753.
30. " " , de statu animarum separatarum. Halae 1754.
31. " " , de mysteriorum Christianae fidei rem indole eorumque contra recentissimas oppugnationes vindiciae. Halae 1754.
32. " " , Vindiciae vocis Iudae in oraculo Paulino 1. Tim. iii. 16. obviae. Halae 1754.
33. " " , de historia lapsus. Halae 1754.
34. " " , de abusu locutionum anthropopatheticorum. Halae 1754.
35. " " , de ⁱⁿ mortalitate Christi et Christianorum. Halae 1755.

36. Baumgarten, Sigism. Jac. Fuga Christianorum et in aspectu
sacerdotum ad fructum rationis et revelationis
eugitur. Halae 1755.
37. " " , Dissertatio saecularis admiranda singularis pro-
videntiae divinae vestigia in vindicanda per pacem
Agoniam 1852 et Augustanam 1853 factorum evan-
gelicorum libertate exponens. Halae (1755).
38. " " , de misericordia Christi in statu exanitionis
Halae 1756.
39. " " , de idolatria Christianorum idololatrica. " 1756.
40. " " , Demonstratio aeternae peccatorum damnationis
et cruciatum ex sententia dei media. Halae 1757.
41. " " , de genealogia Jeru. (Halae) 1749.
42. " " , ad difficiliora verba Rom. IX, 5. Halae 1746.
43. " " , Commentatio in quatuor symbola theotica.
Halae 1752.
44. " " , Commentatio in versionem theotiscam symboli
Athanasiani. Halae 1752.

10

DISSERTATIO THEOLOGICA
DE
CAPTIVANDA RATIONE
SVB FIDEM, SEV DE IMPERIO
FIDEI IN RATIONEM, RATIO-
NI CONGRVENTE.

QVAM
SVB PRAESIDIO,
VIRI SVMMÆ VENERABILIS, EXCELLENTISSIMI,
DOCTISSIMI AMPLISSIMI
SIGISMVNDI IACOBI BAVMGARTEN
S. S. THEOLOG. DOCT. EIVSDEMQUE PROF. PVBL. ORDIN.
SEMINARII THEOL. DIRECTORIS, MENSARVM REGIARVM EPHORI
ET ACAD. SCIENT. REG. BEROLIN. MEMBRI,
PRAECEPTORIS PATRONI ET FAVTORIS
AD CINERES VSQVE SVMMO PIETATIS ADFECTV
DEVENERANDI

D. JANVAR. A. R. S. 1722.
H. L. Q. C.
TVEBITVR

AVCTOR RESPONDENS
SAMVEL CHRISTOPHORVS HALTMEIER,
GROENING-HALBERSTADIENSIS, S. S. THEOL. C.

HALAE MAGDEBVRGICAE,
TYPIS IOANNIS CHRISTIANI HILLIGERI, ACAD. TYPOGR.

VIRIS
SVMME REVERENDIS, AMPLISSIMIS
DOCTISSIMIS, DOMINIS
DOMINO
IOA. VLRICO CHRISTIANO
KOEPPEN

POTENTIS. BORVS. REGIS CONSILIARIO CONSISTOR. ECCLESIAST.
SVPREMI, PRAEPOSITO IN AEDE ST. NICOLAI, GYMNA-
SII BEROLIN. INSPECTORI

DOMINO
M. NATHANAEL
BAVMGARTEN

REGIS BORVS. POTENT. CONSILIARIO CONSIST. ECCLES. SVPREMI
INSPECTORI CIRCVLI FRIDERICO-WERDERIANI
ET PASTORI PRIMARIO

DOMINIS SVIS FAVORIBVS

AC MAECENATIBVS

SEMPITERNO REVERENTIAE ATQVE PIETATIS

ADFFECTV SVSPICIENDIS

TENVE HOC SPECIMEN ACADEMICVM

SACRVMESSV VVLT

AVCTOR.

VIRI
SVMME REVERENDI, AMPLIS-
SIMI DOCTISSIMI

Inscribenti mihi SVMME
VENERABILIBVS No-
minibus VESTRIS has lu-
cubrationum mearum aca-
demicarum, qualescumque
illae sint, primitias, nihil
quidem novi, vel inauditi
commisisse videor; vix tamen ipse
omnem

omnem audaciae ac temeritatis notam
me effugiturum existimarem, nisi prae-
ter rationes quasdam alias, singularis ille
diuque mihi celebratus fauor ac beni-
gnitas VESTRA, vt id conarer impri-
mis persuasisset: a qua etiam facile me
veniam, conaminis paullo audacioris
impetraturum esse, atque hoc per se qui-
dem leuidense, sinceræ tamen meae er-
ga VOS obseruantiae ac reuerentiae
monumentum, aequi bonique consul-
tum iri spero. Quum videlicet et mu-
neris VESTRI amplissimi dignitas
summa atque grauitas, et qua imprimis
conspicui estis, eruditio, pietas ac pru-
dentia Theologica, omnium, praeser-
tim qui rei sacrae nauant operam, in
VOS conuertant oculos; VOBISque
ducibus et auctoribus eo facilius ad of-
ficium et curam aliquando pro homi-
num

num salute obeundam, se praeparari
posse confidant, quo benignius VOS
VIRI SVMME REVERENDI, confi-
liis VESTRIS plane diuinis, ea, quae ad
prouinciam istam rite tuendam spectant,
suppeditare soletis; factum hinc est VI-
RI SVMME VENERABILES vt,
et animum meum, fauorem ac beni-
uolentiam VESTRAM mihi, si qua po-
te, conciliandi, inceserit cupido; quam
nisi coram grata mente agnoscere con-
tigerit, absens tamen numquam non
quam submissime venerabor. Quem
integerrimum mentis deditissimae ad-
fectum, et hac ipsa scriptione, VE-
STRISque Summis Nominibus facta
dedicatione, omni alio sinistro respec-
tu seposito, testari debui, volui; nihil
magis in votis habens, quam vt, qua-
lemcumque hanc animi mei testeram
atque

atque obsidem , ferena accipiatis fron-
te , illiusque fauoris , quo olim et ad-
huc parentem ornatis , vel minimam in
me quoque gratiose deriuētis particu-
lam. Quod reliquum est , quum vir-
tutes ac merita VESTRA omnia rite
celebrare , in meis haud positum sit vi-
ribus , DEVM tamen OPTIMVM
MAXIMVM supplex semper adibo ,
vt VOS saluos ac incolumes omnique
prosperitatis genere cumulos , in ec-
clesiae omniumque , quibus virtus vera
curae cordique est , praesidium atque
solatium , vna cum Familiis VESTRIS
Summe spectabilibus superstites quam
diutissime esse iubeat , atque ad labo-
res VESTROS grauissimos , in
eius honorem , commodumque eccle-
siae exantlandos , largissimas semper
impertiatur vires , tandemque fru-
ctus

ctus eorum V O S capere finat ex-
optatissimos. Sic V O S agetis felici-
ter, ego vero ad seram vsque ae-
tatem esse potero

NOMINVM VESTRORVM
SVMME VENERABILIVM
AMPLISSIMORVM

Halae d. XXV. Ianuar.
MDCCCLII.

Cultor obseruantissimus deditissimus

SAMVEL CHRISTOPHORVS
HALTMEIER.

DISSERTATIO THEOLOGICA

DE

CAPTIVANDA RATIONE SVB
FIDEM, SEV DE IMPERIO FIDEI IN RA-
TIONEM, RATIONI CONFORME.

§. I.

Nihil inter multifaria dona, quibus sapientif-
simus humanarum rerum moderator, natu-
ram erga homines abundare voluit, esse
praestantius, intellectu, et quae ipsi insite
est ratione, firmissimo semper talo nititur.
Plurima vitae humanae bona pusilla sunt
neque digna, quae magnis multisque labo-
ribus infectemur. Pulchra nobilitas, sed
bonum alienum; pretiosae diuitiae, sed fortunae possessio;
venusta gloria sed inconstans, forma decens sed caduca.
Oportanda fanitas, sed mutationi prorsus obnoxia, concupi-
tae vires, aegritudine, et senectute facile contabescunt: cum-
que reliqua omnia tempore minuuntur, scientiam et ratio-
nem senectus auget, bellum singula trahens, atque omnia se-
cum

A

cum ferens, solam doctrinam ratione comparatam eripere nequit. Continet boni ac mali notitiam. Nobis praeterita repetit, praesentia moderatur, futura indicat. Quaeque sint haec rationis commoda egregia, non defuerunt tamen, qui vel vituperarint vel plane tollendam suaserint illam. Nescio quanta detexerint incommoda, eaque seruatoris sanctissimam disciplinam infringentia, cum tamen vbius suauissima adfit et iucundissima concordia. Interim ex hoc fonte originem trahit controuersia, quae multorum animos inuasit, de consensu veritatum rationalium cum Theologicis. Est hominum genus ad superficialiam tantum, tum credendorum tum agendorum, cognitionem procliue, omnique quae inuincibilibus exstruitur fundamentis scientiae infensum. Qui cum nihil rectum putent, nisi quod ipsorum moribus conueniat, vel hoc ipsum legibus, quas temere sibi tulerunt, repugnare arbitrantur, si in curatiori veritatum naturalium et supernaturalium nexus disquisitione opera collocanda est. Adeoque lubentius naturae et reuelationis maxime consentaneum lumen, contra sibi dicere admittunt, quam vt, quod facili negotio efficere possent, vires ad arctissimum eorum nexum cognoscendum intendant. Inde factum est, vt de illorum concordia institueretur subtilissima disputatio, quae inter optima floret ac mirabilis consensus. Quo grauius autem aliorum studium erroneam huius gentis opinionem migrare fecit eiusdemque futilissimum fundamentum funditus euerit, ita vt de illius auctoritate, apud prudentes recuperanda, omnino conclamatum videatur; eo facilius, huic negotio superfederi posse confidimus hoc loco, quo non de theologiae reuelatae cum ea, quam natura praeuolente adquirimus cognitionis consensu, sed de rationali huius in illa adplicatione, ex qua imperium prioris in posteriorem oritur sermo erit.

erit. Nobis videlicet extra omne positum sit dubium, (quod suo loco irreuocabiliter demonstrabitur,) rationis et reuelationis lumen nulla in parte contraria sibi inuicem posse adstruere. Numquam oracula diuina ea adfirmant, quæ per rationis sanæ principia neganda forent, et vice versa. Dantur tamen in reuelata de vnione nostra cum Deo doctrina quaedam capita, quæ rationis limites transcendunt, et quibus lumen, quod antea nobis prætulit, obscuratur; ac licet non plane nos deserat, ob argumenti tamen sublimitatem hæsitat, et plerumque vel ad eorum perspicuum nexum omnino adscendere nequit, quæ, quod necesse erat, vt Numinis Optimi Maximi gloria eo distinctius elucesceret, finiti spiritus cognitionem superant, ideoque diuinitus reuelanda erant; vel quod sæpissime accidit, temeraria et inconsiderata notitiæ naturalis adplicatione, contradictiones innumero auget, ita vt dubium videatur cui tribuenda palma sit. Imperium hoc loco fidei competere et illud ipsum esse rationi, cui præ reliquis naturæ beneficiis præstantiam irrogauimus, congruum, tractationi nostræ est propositum. In sat graui onere suscepto, a lectorum beniuolentia impetraturos nos esse speramus, vt quæ a virium nostrarum imbecillitate, cuius optime sumus gnari, profectura sunt, leuiori vt aiunt censura perstringant, et quæ nec famæ nec famis, sed exercitii causa elaborata sunt, tamquam sequioris dexteritatis testes respiciant, memores illius, quod de nobis etiam valere volumus:

Homo sum, et nihil humani a me alienum esse arbitror.

§. II.

Quo vero cuncta eo distinctius exponerentur et intelligerentur, sequentem nobis viam et tramitem in pertractando

theoremate nostro figimus, de quibus lectorem statim in limine admonendum esse duximus. Praemissa sunt inquam, et quantum per virium nostrarum exiguitatem fieri potuit, confirmata sunt, quibus ad solidam imperii fidei in rationem, demonstrationem opus videbatur. Tum vero ipsam arcem aggredientes, indolem huius imperii propius indagauimus, et consectaria inde deriuanda et oriunda inquisiui-
mus. Ac ne prudentibus denique sic dictis scilicet hominibus ullum relinqueretur effugium firmissimis argumentis, ex ipsis veritatum naturalium penetralibus depromtis, efficere conati sumus, hoc fidei in rationem imperium esse rationale. En lector formulam opellae nostrae, quam sequi institui-
mus, cui si satisfactum a nobis fuerit, de omnibus differuisse nos sentiemus, de quibus dicere animus erat.

SECTIO PRIMA,
PRAEPARATORIA.

§. III.

Per operis nostri designationem primum itaque locum ea merito occupabunt, quae reliquorum postea tractandorum principia et fundamenta continent, quaequae ea serie in medium producentur a nobis, qua facillime finem, quem intendimus, licebit consequi. Versantur vero ea, partim in terminorum et propositionum, quae subsequantium rationem sufficientem porrigunt, vberiori explicatione, et quantum fieri poterit curatori determinatione, probatione; partim oraculi, in quo cardo totius rei vertitur, limatiori disquisitione. Sedulo autem cauebimus, ne ea, quibus aliorum laudabile studium lucem exoptatam affudit, aut aliquoties iamiam sub praelo iudarunt, nostra retractatione
reco-

recoquantur, ad ipsos fontes lectores remissuri, ex quibus illorum, quae ad plenam et perfectam de iis doctrinam conquirendam desiderantur, vel ipsi haurire poterunt scientiam.

§. IV.

Quodsi igitur ab iis nobis primordia capienda, quibus sequentia tamquam inconcusso fundamento superstruenda sunt, iure vocum terminorumque fixae significationis adcurata explicatio ducet agmen. Huic legi morem gesturi, ne diutius lectores moremur, opus praefixum statim aggredientes nos ad interpretationem termini *rationis*, quo saepius consequentia resonabunt accingemus. Varians et absona ex parte huius vocis a multis acceptio, vel mille nos difficultatibus exponere videtur, quas effugere nullo modo possumus, nisi determinato et definito de ratione formato conceptu. Quemadmodum enim accidere solet, ut ea quibuscum quotidie nobis res est, quaeque, velut in sinu recondita, immediate nos perficiunt, minus plerumque nobis sint cognita, quam quae in felicitatem nostram, elonginquo tantum aut accidentaliter modo influunt. Ita idem fatum rationi interdum contigisse dolemus. Inter tot et tanta, quae homines Deo omnipotenti naturae rotius principi accepta ferunt, beneficia nihil nos magis sane effert quam ratio. Verum enim vero quo infelicius diuino hoc dono possemus carere, eo inexcusatio fuit apud plerosque negligentia operae, in eiusdem vera et non fucata percontanda indole multum collocandae. Fuerunt, qui sub rationis nomine, lumen quoddam fanaticum innumeris euehere laudibus, idque iis verbis, quae satis testantur, rationem ne minima quidem ex parte ipsis innotuisse. Fuerunt alii, qui hominis corruptam appetendi facultatem, hoc cognomento ad-

fecerunt, qui quam inepte iudicent, vel lippis et tonforibus norum esse poterit. Eiusdem sunt furfuris, qui defectus, quibus ratio laborat, ipsam rationem adpellare non dubitant. Rem propius, sed non adaequate satis attigisse videntur, qui eandem per cognitionem naturalem, viribus naturalibus comparabilem definiunt, eique omnia ea adiungunt, quae per imaginationem, ingenium, et reliquas intellectus facultates, nouimus. Vt vero taceamus hanc ideam latius excurrere definito, aliae nos causae mouent, conceptum de ratione vniuersalem et regulis logicis conformiorem quaerendi.

Qui obiter et fugitiuo tantum oculo scripta legerit, quae non veteres solum philosophi, sed et recentioris aetatis, praesertim quoque fanaticae castra sequentes, auctores memoriae prodiderunt, facile plures, quam nos adduximus reperiet, quas vero refellere foret superuacaneum. Quid si eorum labores propius consideremus, qui contra rationem disputarunt, plerumque conceptum ni peioris, eiusdem tamen farinae, originem male actae causae fuisse apparebit.

§. V.

Ad usum loquendi si debita adhibetur industria, perspicax rerum arbiter facillime animadverteret, rationem non sine nexu posse cogitari. Tribuimus scilicet iis rationem, qui rerum et veritatum, in hoc vniuerso cognoscibilem, perspiciunt nexum. Nexus hic veritatum, vel distinctam respicit spiritus sui repraesentationem, vel non. In casu priori ratio dicitur *subiectiua*, in posteriori *obiectiua*: ut adeo *subiectiua* sit spiritus cuiusdam distincta nexus, quam veritates inter se habent, repraesentatio. *Obiectiua* vero eae ipsae veritates, quae in hoc nexu constitutae sunt, in quo altera ex altera potest derivari. Ratio subiectiua sine obiectiua esse nequit.

quit. Si enim nullus omnino nexus, neque datur nexus ad spiritus cognitionem relatus.

Ratio obiectiva est immutabilis, propterea quod veritates, quae eandem constituunt, sunt mutationis expertes. Subiectiva non item, sed secundum subiecta in quibus existit variatur. Opponi autem solet subiectiva ratio, cognitioni sensuali, quemadmodum philosophia, veritatum earumque principiorum et nexus scientia, rationis obiectivae synonymum, revelationi strictae sic dictae contra potest distingui.

§. VI.

Ratio subiectiva est distincta spiritus de rerum nexu repraesentatio. §. V. Quasi in substantia libera intelligente ponimus, vel *de facultate* sermo est, qua poller, ad repraesentationem de veritatum nexu acquirendam; vel de *ipso actu*, quo veritatum nexum distincte appercepit loquimur; vel *habitu* veritates earundemque nexum perspicendi, respicimus. Servanda videtur triplex haec loquendi distinctio, ne quod flagrant discrimen negligentes, ea permutemus, quae substitui pro se inuicem nequeunt. Idem circa rationis in sanam et falsam siue aegrotam distributionem monendum est. Ratio enim subiectiva, vel cum obiectiva consentit, vel non. si consentit est ratio *subiectiva sana*, si non *falsam et aegrotam dicere* consuevimus.

§. VII.

Per divina autem, quorum saepius infra mentio fiet, illum intelligimus veritatum complexum, quae non solum ipsam religionem summum hominis bonum efficiunt, verum etiam ea omnia, quae vel remote, vel propius, cum eadem coniuncta sunt. Consequenter non solum de nostra cum Deo unione dogmata, sed etiam omne illud proponendi et

di et manifestandi genus, facta quae narrantur in reuelatione, quaeque in genere ad ad finem nostrum vltimum adimplendum, diuinitus memoriae prodita sunt.

Summum bonum cum in continuo felicitatis vsu versetur, felicitas vero, ad maiores perfectiones quotidiana progressionem absoluitur, nulla religione prius, quam quae Christo lapide isto angulari, et prophetarum Apostolorumque testimonio nititur consequenda, patet cur religio per summum bonum possit explicari.

§. VIII.

Cum nihil nobis magis curae cordique esse debeat, quam sollicitum ad ea, quibuscum summa nostra coniuncta est felicitas, quaeque in diuinis comprehenduntur §. VII. ascendendi studium, sequitur obligatio: 1) Tam perfectam et quoad omnes eius partes essentialis absolutam, 2) tamque distinctam de iis nobis adquirendi cognitionem, quanta nobis est possibilis, 3) Ea adhibendi subsidia, quibus obtineri haec notitia potest, quaeque eandem ob causam illicita esse nequeunt. Si igitur per rationem subiectiuam eiusque vsum diuinorum cognitio distinctior comparari poterit et ardentior, quam eius non vsu: nihil minus demonstratione indigebit, quam obligari nos, ad vsum rationis in diuinis. Ratio enim cum versatur in cognoscendo nexu (§. V.) quo clarius cognoscitur nexus, eo distinctius euadit discrimen, quo gaudet propositio, de qua est quaestio. Quo maius discrimen, eo plures nobis repraesentamus notas, adeoque distinctiorem appercipimus propositionem rationis subiectivae ope, quam illius neglectu. Quo vero distinctiori quisquam praeditus est notitia, eo facilius moueri poterit voluntas, ad ea, quorum sibi conciliauit cognitionem, in succum et sanguinem conuertenda: adeoque per

De captiuanda ratione sub Fidem, etc.

9

per rationem oritur cognitio ardentior, quam adforet candelabro hocce sub modio occultato. Idemque indubium est de obiectiua, quae scilicet, si lucem affundit diuinius argumenti dogmatibus, ea confirmat, et contra friuolas hostium obiectiones tuetur, eandem ob causam adhibenda est. Longissime sane abest vt hoc modo fiat principium iudicandi in diuinis.

§. IX.

Multum profecto nostris ratiociniis deesset momenti, nisi hoc ipsum officium sufficienter in infallibili plane et credendorum et agendorum principio, diuinis puta oraculis esset explicatum. Neque nos operae poenitere poterit, si in euoluendis iis, quae huc spectant, paullo fuerimus copiosiores; siquidem de capite rei totius instituitur disputatio. Tantus autem est testimoniorum hunc rationis in diuinis usum vno quasi ore profitentium, vt non de conquirendis, iis sed de eligendis sollertiae opus sit. Praetereamus enim silentio, ipsos sanctos viros, sacrarum pandectarum auctores, hanc rationis lucem, omnibus iis locis vbi dicendorum genus permetteret adhibuisse, et si placet in multis regulas, quas nuncupamus logicas, strictissime seruasse. Neque in eo sumus longiores, vt efficiatur necessitas rationis, eiusque vsus ex diuinarum doctrinarum nexu redundans. Male fortassis de illo apud eos potissimum agitur, contra quos disputamus. Duplex tantum eorum genus in memoriam reuocabimus. Vnum est eorum, quibus expresse et simpliciter rationis vsus, vel iubetur vel commendatur, quorsum 1 Cor. XIV. 20. 2. Ephes. IV. 14. Rom. XII. 1. Prouerb. XX. 15. XIII. 16. XIX. 2. Rom. XIV. 2. 1 Petr. II. 2. pertinent. Alterum est eorum, in quibus meditatio

B
et re-

et rerum omnium iusta diiudicatio iniungitur, quorum argumentum cum paucissimis non constare nequeat, sigillatim hic proferre esset inutile. Conf. 1 Thef. V. 21. 1 Ioh. IV. 1. 2 Cor. XIII. 5. Philip. I. 10.

Omnino dubitamus vtrum fuerint, qui theopneustiam, rationem sacrorum virorum sustulisse arbitrati sint, quos tamen, si forsan in medium prodierint, quaelibet paginarum sacrarum refelleret. Quum vel duobus exemplis tota lis dirimatur, videamus si Deo placet, quam strenue Apostolorum princeps gentiumque salutaris Doctor Paullus Rom. VIII. 29. Act. XVII. Rom. I. 3. et iterum 33-36, et neruose ratiocinatus sit. Ipsos omni ratione destitutos esse necesse est, qui inficias ire non prae se ferunt, desiderari hic quidquam, quare huic argumentationi diui Apostoli, demonstrationis nomen imponi nequeat, quae est per distinctam nexus, quem veritas aliqua cum aliis habet, explicationem, ad certitudinem deductio.

§. X.

Ac ne ullum dubium bonam et firmissimam causam in speciosam redigat suspicionem, videamus quae sint tandem ea, quae rationis usum impedire precario ab aduersariis praesumuntur. Prouocant satis impudica fronte ad oracula diuina, in quibus rationem in salutaribus simpliciter interdictam offendunt. Mirum sane videtur, tum omnes hermeneuticas regulas obliuioni tradere, cum de iis quaeritur, quae systema omni ex parte contradictionibus absurdissimis repletum infringunt, et ad meliorem frugem nos possent reducere. Glaucomate obducti, Rom. VIII. 7. suam sententiam defendere autumant, et *φρονιμα σαρκος* per rationem interpretantur, cum ex illius opposito sole clarius appareat meridiano, de peccato originali dominante, non de ratione quae-

quaestionem inferri. Quantum enim abest, vt ille, quo laboramus pro dolor, originalis morbus non Deo maximopere sit inuisus, tantum quoque a vero distat, rationem ex diuinis esse exterminendam. Eadem est ratio locorum 1 Cor. I. 23. et Act. XVII, in quibus non ratio sana, sed philosophia falsa, quae graecorum animos infecerat, et omni errorum genere abundabat reicitur. 1 Cor. II. 14. aperte diuinationem ordinis salutis ex principiis naturalibus impugnat, minime vero rationem simpliciter, in omnibus iis, quae ad salutem nostram pertinent, migrare iubet: quemadmodum Math. XI. 25, quo etiam multi solent vti, nihil ad rem facit. Quamquam enim eius temporis sapientibus mysterium incarnationis non fuerit manifestatum, exinde tamen, salua ratiocinandi forma non sequitur, hunc locum omnem rationis vsum tollere. Neque rectius philosophantur, qui eam ob causam rationi nullas partes, in salutariibus tribuunt, quoniam ad corruptum quo peruenimus statum, pertinet. Quid si ita concludere liceret vel hoc maxime intellectum in genere feriret, qui ab originali hac pernicio, neuiquam liber mansit. At vero, etiam intellectus in diuinis reiciendus? Adeoque et haec tela aduersariis emanibus extorta sunt.

Eo quidam, praesertim ex iis, qui Fanaticismum profitentur, delapsi sunt, vt hoc ipsum tamquam systematis Theologici veri criterium supponerent, vt ne minima in eodem rationis species occurreret. Antoinette a Bourrignon, Petrus Poirer, et ipse ex parte Petrus Daniel Huetius hunc errorem fouerunt. Potissimum etiam Petrus Bayle ostendere ausus est, rationem infensissimum doctrinarum salutarium esse hostem, & numquam eius vsum credentibus concedendum. Alii vero rationem huius vel illius indiuidui, aut huius vel illius systematis,

cum ratione subiectiua sana et obiectiua vniuersali commutantes, inconsiderate sibi pugnam inter rationem et reuelationem machinati sunt. Atque hoc sensu Brochmannus in system. Theol. vere asserere potuit, dari contradictiones rationis et scripturae.

§. XI.

Contra omnem igitur aduersariorum imperium sat munitum hoc est: obligamur ad rationis vsum in diuinis. Quod cum extendendum sit tum ad subiectiuam quam obiectiuam §. IX. X. non tamen cum iis facimus, qui male illa, quae demonstratum immus, adplicantes vel omnes rationis et reuelationis contradictiones apparentes et difficultates inde oriundas negant. Quantum interim cauendum est, ne in hoc extremum incidamus, tanta quoque opus est industria, ne temere inconceptibilitatem propositionis alicuius, cum contradictione confundamus, probe rationis nostrae limitum conscii, quos tamen nonnulli transgressi sunt, praesertim Lock in ratiocinabilitate doctrinae Christianae, et Toland in libro, qui inscribitur Christianismus sine misteriis.

Non adeo magnum ingenii desideratur acumen bene multa huius generis *diuinae* deregendi, quae tamen speciem omnem amittunt, si cuncta aqua lance perpendamus.

§. XII.

Finitum enim cum sit, quod non maximo gaudet perfectionis gradu, neque in finita substantia dentur facultates infinitae, propterea quod esse simul infinita in finitis esse nequeunt; prono sequitur aluco, facultatem in homine, quam dicimus rationem subiectiuam, esse finitam, adeoque non maximo perfectionis gradu praeditam. Rationis enim subiecti-

iectiuae perfectio, partim illius ad plures veritates extensione, partim clara et perspicua earundem notitia absoluitur. Quo plures igitur, quo distinctius veritates in nexu suo constitutae agnoscuntur, eo perfectior est ratio. Quaecunque hinc omnia possibilis, tam distincto, quam fieri posset, nexu perciperet, foret perfectissima et infinita, quae vero Enti infinito soli propria, in finitam substantiam non cadit. Necessarium ergo, et immutabile prorsus, est rationis nostrae attributum, vt nec omnia, nec quae ex his nouit, distincta semper et adaequata adsequatur scientia. Quin immo, quamquam plures dentur illius apud plura indiuidua gradus, nullum tamen nec omnium, nec semper quae par est claritate et perspicuitate gloriari sese poterit. Augebitur cognitio nostra, sed numquam ad eum gradum adscendet, qui summus dici poterit. Huc vsque non tulit terra hominem, qui nullius erroris se reum sciat nec iure meritoque praedicare debeat: quam multa sunt quae nescimus.

De ratione subiectiuam loquimur, quo sensu enim et obiectiuam infinitam dici possit non huius loci est. Latissimum saltem illius ambitum nisi infinitum appellare lubet, idem nobis esse poterit alio eoque commodiori termino rem adfici, in qua de reliquo plane conuenimus.

§. XIII.

Ferendum esset et quod natura nostra respicit patienter tolerandum, nisi perniciosiori adhuc labe aegrotaret, quam paullo ante finitam ostendimus, ratio. Parum sane in nos exinde rediret detrimenti, vt non omnia, nec semper ea, quae fieri potest, perspicacia et acumine nouerimus, si modo in iis, quam exiguis tandem eorum numerus

fit, quae finitis nostris viribus relicta adhuc sunt, praestanda posset praestare ratio. At amissa, quam habuit insitam, perfectione, in tenebris palpitat et peruerfirare ratiociniorum regitur. Indignus foret, iucundissima hac, qua fruimur; luce, qui praemeditatis opinionibus agitarus, quod protoplasti sibi inobedientia attraxerunt vitium, ad Deum referre auderet, quem summa sanctitas, a male et ini-que agendo quam longissime remouet. Vel suo inquam exemplo docent rationem esse corruptam, qui quod malum ex legis diuinae transgressione necessario emanabat, vel immediate Deo, vel limitibus, quibus clauditur, tribuere non dubitant. Si enim prius, Deum sanctitate priuabant boni viri; si posterius, probent quaeſo nobis maiorem, quam praesupponunt, propositionem: vt cum malo physico, quod finita secum portant, semper et necessario coniunctum sit malum morale. Sed omnibus iis superfedere possumus, si quam scriptura de rationis labe prodidit historiam, dextra et ad nullas partes inclinante mente contemplati fuerimus.

§. XIV.

Et, quam primi parentes a summo Numine concreta-ram acceperant, diuina imago; et explicita ac repetita oraculorum diuinorum de bonitate et perfectione illorum assertio; et ipsa denique actuum, quos ediderunt, enarratio, id saltem indubium reddunt, vt quamquam debitis circumscripta fuerit limitibus, iis tamen non laborauerint vitiis, quibus hodie in varias calamitates adducimur. Subiectiuam potissimum in hac parte dolemus non obiectiuam, vtpote quae illius defectibus simul corrumpi nequit §. V. VII. et Budd. instit. Theol. dogm. lib. III. Cap. II. §. 16. p. 418. Illius perniciosi origo, cum ex temeraria legum diuinarum trans-

transgressione, indeque profuente virium antea bene ordinatarum per abusum disturbance proficiscatur, indelebili isto omnis moralis vitii, quod generando propagatur, fonte, Genes. III. 22. Rom. V. defectus suos non in naturalibus solum et ciuilibus, sed in spiritualibus maxime negotiis prodit. Vtrumque ex experientia copiose posset demonstrari, quod tamen cum ab aliis iamiam omni cum industria factum sit, hic vt indubium habere eo magis licebit, quo minus scriptura sacra dubitare de hoc nos permittit. Fieri enim qui posset, quod in permultos quadrat, vt viderent meliora probarentque, deteriora sequerentur, nisi intellectus eiusque vires tenebris essent inuolutae, et obductae, facultatem appetendi determinantes. Spectant huc scripturae effata de illuminando et restituendo intellectu, Ioh. I. 19. Luc. II. 32. Ephes. I. 18. Pl. XIII. 4. Ephes. IV. 13. 14. V. 8. et reliqua, quibus omnibus confusio et summa rationis peruersitas praesupponitur, seria emendatione e medio tollenda.

Ad meliora ergo redeant, qui Deum imperfectionis acculant, quod rerum naturam non ita composuerit, vt eundem nullo accedente alio lumine cognoscere possemus. Probetur potius, vtum hoc omni ex parte fieri potuisset. Ne deinde obliuiscantur, naturam multa nobis de Deo eiusque attributis seruasse, quae nisi in statu praesenti versaremur, quo ratio corrupta est, facili negotio possent intelligi. Pro-uocamus hic ad Wattii scriptum, de robore et imbecillitate rationis humanae, in quo defectus et vitia, quae rationem subiectiuam infirmant, tam solide quam erudite exposita sunt, vt acta ageremus, si in repetendis iis esse vellemus occupadi. Addenda his erunt quae Excellent. Weber in demonstratione necessitatis religionis et fidei reuelatae in diuina satisfactione fundatae, de rationis subiectivae sphalmatibus, contra effrenos non corruptae iactatores disputauit.

§. XV.

Quae cum ita sint, quid suscipiendum intermittendumque, ne ab eo, quem propositum habemus, ultimum terminum, ad deuia declinantes, infeliciter aberremus? Obligamur ad summam nostram procurandam felicitatem, omne quod infelices nos reddere potest euitando. Ne nubem pro lunone amplectamur, nostrum est in re tanti momenti, tam distinctam et completam nobis conciliare notitiam, quantam natura possumus §. VIII. Adeoque, quam rationis subiectivae ope adsequi licet, omnino in subsidium vocanda. Sed miseros nos! Per varios nobis casus, per tot discrimina rerum transeundum. Lumen obscuratum et praeter eos, quibus coercetur finibus §. XII. insanabili malo labefactatum est §. XIV. ita ut periculosum sit, in rebus, quae summum nostrum bonum decernunt, illo plenario duce atque principio uti, utpote ad varios errores proclivi. Incommodum ergo et insufficienti saltem illius est in hoc negotio subsidium, et optimum tamen, quod naturales nostrae vires praebere queunt. Est hoc ingenue fatendum, et nisi aliud huic adiumento fuerit, certo certius ad idem caput recurrerit quaestio, de mediis adaequatis circa felicitatem nostram plene et perfecte promouendam. Tentabimus ergo quid ad causam componendam suggerere possimus.

Quem Pelagius hic sacrilego ausu propullulavit errorem, quo homini ea tribuit, quae Dei sunt, cum iam dudum inanem monstrarunt docti et de civitate Christiana bene meriti viri, ita ut non opus sit ut eundem nostra disputatione debilitare studeamus.

§. XVI.

Tantam videlicet nobis Deus impertiri vult felicitatem, quantam demum vires nostrae possunt sustinere. Ipse enim sum-

summa bonitas, summoque amore, cum omnia huius vniuersi indiuidua, tum hominis maxime, gloriae suae decantatores amplectitur, eamque ob causam amor secundum excellentiam dicitur 1 Ioh. V. 16. Quodsi ergo D. T. O. M. non omnia nobis ea bona, omnes perfectiones, quae ad finem nostrum vltimum tendunt, voluisset conferre, vel ipse eorum defectu pressus fuerit, vel optimum non elegerit, adeoque nec sapientiae, nec sanctitati conuenienter egerit, cum etiamsi plures adhuc nobis obligissent, ipsi tamen similes vel aequales nunquam euasissimus. Cum prius ob sufficientiam eius omnimodam esse nequeat, posterius eo minus cogitari poterit, quo apertius est, Deum cum optimo fine, optima semper connectere media, hinc non solum summam nostram eamque aeternam felicitatem magnopere velle; 2 Pet. III. 9. Ezecheel. XVIII. 23. sed ea etiam media, quibus carentibus, infeliciores mansissimus, esse procuratarum, idque optimo et sapientissimo modo. Magnum nobis exinde exsurgit sollarium. Hoc saltem exploratum est, et prona efficitur consequentia, aliam adhuc praeter insufficientem, quam naturalibus viribus consequi possumus, dari debere lucem, qua vtentes, quem volumus, portum facilius et felix possumus intrare, quaeque criteriis sufficientibus originem diuinam profitentibus debet esse instructa.

§. XVII.

Optimum Deo visum est ea, quae vel facultates nostras plane superabant, vel non sine erroris periculo a nobis cognosci poterant, modo supernaturali, et quidem per litteras signata reuelare. Mirifice hic ii falluntur, qui hoc contra sapientiam diuinam pugnare existimant, quod litteris ea mandata sint, quae ad salutem nostram plenariam

C

per-

pertinent, quas angustissimum et maxime incommodum reuelandi remedium adpellare consueuerunt. Afferenda potius fuissent alia eaque magis aptiora, si hoc omnino reuicere placuissent. Facilius enim est ea, quae nobis propter regnantia, quae in sinu fouemus, praecudicia aduersari videntur, tollere, quam quid praefendum, quid postponendum probare. Nimis immature saltim iudicant, dum quod summa potius cum veneratione accipiendum, vt Deus nostris commotus misericordissime captui sese nostro adcommoauerit; defectus nota adficere malint. Sed quid multis? Quodcumque enim Deus medium in patefaciendis iis, quae vnionem nostram cum ipso rationi maxima ex parte incognitam docent, elegit, illud eius attributis sit conuenientissimum necesse est. Profundissimae nimirum et hac ex parte sunt diuinitiae tum cognitionis tum sapientiae diuinae. Iudicia illius inscrutabilia et eius viae imperuestigabiles.

§. XVIII.

Variis autem nominibus insigniri solet complexus iste veritatum, diuinitus per sacros auctores ope sanctissimi diuinitatis spiritus, ad salutem nostram per Christum partam euehendam, reuelatarum: §. XVII. quae plane intacta relinquere eo minus concedamus, quo saepius ex termino finistre accepto, innumera emanarunt ad ipsum argumentum incommoda. Appellatur *reuelatio diuina* strictissime sic dicta, quod ipsum nos partim ad supernaturalem illius per Theopneustiam ortum remittit, vndeque ipsi vis cognitionem in animis hominum intuitiuam operandi competit; partim modum et formam eiusdem propius explicat, sanctis viris vel per imaginationem, vel sensibus externis, vel aliis modis factam. Altera *Scripturae sacrae* denominatio maxime numero plu-

ro plurali in lingua sancta, rarius in singulari occurrit, et complexum signorum indicat, eorumque ad signata respectum, quibus sapienter vsus est spiritus sanctus. Sacra vero est, non solum ob sacram, quam trahit originem, et sacrum ad quem tendit finem, sed etiam ob ipsum argumentum, quod cum omnibus in locis sanctitati diuinae conuenientissimum est, singularem quoque nobis et non vulgarem erga eandem imponit reuerentiam. *Verbi diuini* cognomen vel ipsam causam efficientem Deum summum, vel obiectum, quod habent dogmata, vel supernaturalem, qua pollet, efficaciam respicit. Quemadmodum si *bibliorum* nomine venit haec reuelatio, deuotissima mentis inde fluit erga dogmata in praestantissimo librorum contenta, reuerentia.

Determinatis sic denominationibus, non solum multa inde erui poterunt, quae postea nobis inseruiunt, sed licebit quoque in posterum promiscue iis uti et vnum pro altero substituere, siquidem vnum idemque argumentum significant.

§ XIX.

Scriptura sacra ea, quae ob subiectivae rationis defectus, hinc viribus naturalibus cognosci nequeunt, supplet. §. XV. XVI. XVII. Quae si nobis mansissent ignota, cum non ad eam felicitatis gradum ascendere potuissemus, qui nobis erat possibilis, scriptura sacra, merito felicitatis nostrae promouendae dicitur complementum, idque ordinarium. Est enim complementum illud, quo accedente adest ratio ad rationum sufficiens. Per reuelationem vero felicitas nostra, antea imperfectionem redolens, perficitur. Cumque praeterlapsum sit tempus, quo Deo voluntatem suam immediate et extraordinarie declarare placuit, quippe quod post consummatam

matam scriptionem librorum diuinorum exspectare vetitum est: reuerentis nos reddimus obnoxios, si, quae ad finem vltimum per ordinem a Deo ratihabitu constituta sunt remedia migrantes, immediate ea Deum adhuc efficere flagitamus, in quibus ordinaria media adhiberi voluit. Inde tamen non sequitur, Deum necessario et simpliciter ita eidem esse adstrictum, vt quae in certis indiuiduis per ordinaria interdum physice obtineri nequit, eam non alia via euehere possit felicitatem, quod ex fide et regeneratione infantum satis apparet.

§. XX.

Verbum Dei felicitatis nostrae promouendae complementum est. §. XIX. Hinc 1) plures veritates, quam per rationem subiectiuam, ex obiectiua cognoscere possumus, proponat et contineat. Quod nisi ita se haberet, defectus, quibus naturalis nostra notitia laborat, non e medio forent sublati, hinc eadem nos tangeret miseria, quae ante. Quam cum Deus auerti a nobis omnino velit, §. XVI. hoc per reuelationem strictissime acceptam effecturus, prono sequitur alueo, scripturam sacram plura, quam ex ratione nota sunt, dogmata comprehendere debere. Ergo verbum diuinum, et inde de salute nostra consequenda exstructum systema, articulos puros continebit. Sunt enim articuli puri, in quibus ratio subiectiua neque nexum distincte cognoscit, neque obiectiuae principia rationem illorum sufficientem, perspicue indigitant. Dogmata haec etiam mysteriorum nomine veniunt, suntque certissimum reuelationis criterium. Separata sunt ab his dogmata mixta, in quibus et rationi et reuelationi suae partes debentur.

Incussum

Incaſſum igitur laboraſſe videntur ii, qui operam in exponendis, et ex tenebris, in quibus ad nos relata verſantur, erudendis myſteriis collocant. Vel enim illorum exiſtentia plane neganda, vel ſtudiis noſtris in adcurata illorum explicatione limites figendi ſunt. Cum enim vires ſubiectiuæ ſuperant, numquam a nobis qua decet perſpicuitate appercipientur. Experientia teſte exploratum eſt, maiora plerumque incommoda per curioſam et ſubtilem illorum tractationem propululaſſe, quam locum habitura fuiſſent, ſi ſobria eadem mente, et ſine opinionibus, vt manifeſtata erant meditaremur. Illicitum tamen nullo modo eſt, iis, quæ ſano ſenſu ad illorum illuſtrationem ex naturalibus adferri queunt, iuſtum tribuere eſtimium. Vide ſis Wagner in den betrachtungen, über die geoffenbahrten Geheimniſſe der Chriſtlichen religion. Cap. V. VI.

§. XXI.

Verbum diuinum cum ſit felicitatis noſtræ euehendæ complementum §. XIX; doctrinas 2) quoque, quæ per rationem probabiles tantum, et ſine vita cognoscuntur, ad ſalutem tamen noſtram plenariam faciunt, certius diſtinctius et ardentius exponat. Hoc ipſum enim natura complementi, cuius vices tulit, pari modo inuoluit. Si omnia enim tanta cum perſpicacia et acumine nobis eſſent obuia, quanta in negotio eiufcemodi momenti opus eſt, ſuperfederi poſſet reuelatione ſtriſte ſic dicta. Verum enim vero, cum naturales vires neque omnimodam certitudinem, neque, quæ deſideratur in dogmatum exercitio, vitam exhibeant; §. XV. VIII. illud ſcripturæ ſacræ acceſſionem neceſſitabat. Adcoque ſi fini, cuius cauſſa compoſita eſt, ſatisfacere debet, gaudeat neceſſe eſt maiori quoad dogmata propoſita certitudine ac vita, quam habent eadem ex naturalis notitiæ fundamentis demonſtrata.

Multarum rerum salutarium ex naturalibus principiis incertitudo, tum demum appareret, si eius lumine prorsus inaeestimabili, carendum nobis fuisset. Facilius est nunc in via strata amplius progredi, et quod vestigium reuelatio monstrauit indagare, exindeque ea, quae salutarem scientiam pariunt, deriuare. Sane quam multarum rerum nos fugeret notitia, nisi haec via ad easdem esset peruentum, vel ii iudicent, qui omnia aequiter, et iuste perpendere didicerunt.

§. XXII.

Scriptura sacra est complexus veritatum ad salutem nostram procurandam reuelatarum. Ergo quemadmodum ratio reuelationi striete sic dictae aduersari nequit §. X. ita vice versa scriptura rationi contradicere non potest. Ad obiectiuam enim quod pertinet, cum pari modo ac reuelatio contineat veritates, quamdiu inter veritates non datur contradictio, tamdiu etiam reuelatio et ratio obiectiua, hostes esse nequeunt. Ergo quod reuelatio adfirmat ratio negare numquam poterit. Optime potius inuicem consentiunt, licet illa plures complectatur veritates, quam haec. Quae subiectiua huius vel illius indiuidui absona derexisse videtur, vel sunt adparentia talia, vel subiectiua non sana est, adeoque nulla. Quae autem limites nostros transgrediuntur, eo minus contradictionis notam incurrere possunt, quo magis indubium est, neque nos ad omnia cognoscenda pares esse, et ea ipsa dogmata supra rationem collocata, in reuelatione diuina necessario requiri.

Ignota plane nemini esse possunt, qui primis tantum labris litterariam historiam gustauerit, Baylii conamina, qui quae a natura acceperat ingeni animique, exstantiora dona, ea omnia ad hoc stabiliendum contulit, reuelationem striete dictam vel omnibus paginis rationi esse aduersariam. Quam infeliciter et temere hoc praestiterit iis terminandum relinqu-

linquimus, qui et auctoritate et eruditione e longinquo nos antecellunt. Interim a priori iamiam conaminis constare poterit futilitas. Quam postea si omnia conquirit, quibus reuelationem in suspicionem induceret, subiunxit Fidei in rationem triumphum infra censebimus. Equidem iis ipsum annumerare nolumus, quorum philautia et eclarescendi studium maius est intellectu et scientia; sane neque ingenium neque acumen ipsi deerant, bellum inter amicos hosce maxime consentaneos ciere, quibuscum si debitam coniunxisset fidelitatem atque prudentiam, facile illud potuisset componere.

§. XXIII.

Laudibus suis igitur destituenda ratio non est. Qui interim maius ipsi aestimium vindicant, quam reuera merentur, expertes forte sunt illius, in quo rei cardo veritatis: quo completius nimirum medium aliquod, finem, cuius caussa adhibetur, adsequitur, quo breuiori et certiori via nos eo ducit quo tendimus; eo est commodius, eo perfectius, hinc maioris aestimandum, quam quod vel centum ambagibus nos defatigans, eo tamen semper quo exiit reddit, §. XV. nec vmquam nos verae animi quietis reddit participes. Nolumus hanc reuelationis, et, quae in hac continetur, religionis reuelatae excellentiam et praestantiam prae ratione obiectiua, pluribus quam ab aliis iam factum est efferre. Verendum est, ne lectorum beniuolentia abutamur, si in ea copiose excurrere vellemus, quae maxima pars nobis sponte largiri solet. Eam obcausam non commitemus vt longiori demonstratione, reuelationis prae ratione obiectiua praestantiam confirmemus, quae ex §. XIX. XXI. fatis apparet, et aliunde luculenter effici poterit.

Adeat

Adeat Lector Dissert. sub sum. Venerab. Praeside cōsuec-
 XLIII. habitam, atque de praestantia religionis reuelatae
 prae naturali inscriptam, quam omnibus iis opponere licet,
 quos non pudet ea etiam infringere, quae firmissimis inni-
 tuntur fundamentis, ab iis tamen in dubium vocari nequeunt,
 qui vel imperium Fidei in rationem tantum simulant. Alio
 quidem respectu Excellentif. Robert Boyle de hoc in tracta-
 tu: de excellentia Theologiae cum naturali philosophia com-
 paratae disseruit; multa tamen erudite attigit, quae nobis
 confirmationem suppeditare poterunt.

§. XXIV.

Verum ne in praeparatorio hoc dissertationis negotio
 latius diuagemur, quam per leges statim in limine sancitas
 permittitur, ad ea quae restant tractatio nostra sese recipit.
 Quantum enim opus fuit industriae, quantum circumspectio-
 nis, in disquirendis et perscrutandis iis, ex quibus rite deter-
 minatis, adcurata rationis vtiusque notio, et consuetiorum
 ac propositionum necessario inde redundantium, distincta co-
 gnitio, tamquam ex limpido alueo promanabat: tantum quo-
 que desideratur studii, ne quod vitium effugere conati su-
 mus in exponendo rationis termino, nunc locum offendar,
 quum eorum adhuc tractatio ad manus sumenda erit, quae
 Fidem efficiunt. Idem sane in sequioribus secum fert mo-
 mentum, ideoque eandem curam flagitat, quam in illud imp-
 pendimus, vt quid sit ratio et quotuplex ostendimus. In-
 vtile et superuacaneum hoc negotium a nemine haberi pote-
 rit, qui et varias quibus adfcitur vox significationes, et si-
 nem nostrum quem volumus non ignorat. Praelucebunt
 nobis ipsa oraculorum diuinorum effata, qua via facillime
 prouideri poterit, ne erroribus obsaepti, in breuia incida-
 mus, ex quibus euadere perdifficile est.

§. XXV.

§. XXV.

Varie in Theologorum systematibus vox Fidei accipitur. Mox constantiam denotat in seruandis promissis; mox adfensum indigitat, quem aliorum dictis praebemus, et testimoniis. Prior significatio et Rom. III. 3. et Pl. LXXXVI. 15. Ierem. VII. 28. Ies. XI. 8. occurrit, vbi in primo loco Apostolus Fidem Dei per hominum incredulitatem irritam fieri posse negat. Per hunc significatum ergo, Fides veracitatem et in verbis constantiam designat. Respectu posterioris significationis experientiae et scientiae contradistinguitur. Per metonymiam vero, veritates et propositiones indicat, quae ob testimonium fide dignum, tamquam verae habentur: qua ratione et ipsa reuelatio, et ecclesiae symbola, hoc nomine veniunt, Galat. III. 23. Rom. II. 5. Iud. 3. Quandoque ipsa supernaturalium effectuum, diuina adiuuante potentia, productio, Fides appellatur eaque *miraculosa*, de qua 1. Cor. XIII. 2. seq. Matth. XVII. 20. Act. XV. 9. loquuntur. Qui significatus, quamquam non omnino reiiciendi, ad nostrum tamen finem nouum satis sunt idonei, sed curatori adhuc determinatione et circumscriptione indigent.

§. XXVI.

Fidem scilicet in *subiectiuam* diuidere licet et *obiectiuam*: seu, quod huic responder, Fides nobis fit, vel qua creditur, vel quae creditur. Fides subiectiua dominantis habitus, et ardente versus Deum inclinatione, ex bonorum omnium ab ipso expectatione oriunda, et promissionibus in sacris pandectis factis frera, absoluitur, variisque cognomentis ornatur. Appellatur praesertim Fides Christi; hoc est, quae Christum et eius meritum adprehendit, Galat. II. 16. 20. itemque Fides in sanguine Christi Rom. III. 25.

D

Quae

Quae cum neque ad vnum aliquem et singularem mentis actum et habitum, neque ad vnam mentis duntaxat facultatem restringenda est, ita ex variis actibus, arctissimo vinculo inter se coniunctis, sine omni tamen confusione, composita est; et secundum Theologorum arbitrium in tres partes abit. Prima est viua Numinis, et bonorum ab ipso expectandorum, cognitio, qua cum altera connexa est, assensus ex conuictione sufficiente ortus, quem et consensus et desiderium, et voluntatis conatus, sponte sequitur. Accedit tertia pars Fidei essentialis, quae in firma fiducia in Deo reposita versatur, ex qua ipsa omnigenae felicitatis expectatio producitur Ebr. X. 38. 39. XI. 1. Marc. XVI. 6. Enimuero cum adensus sine praegressa cognitione esse nequeat, nemo nisi qui cum ratione insanire velit, profiteri poterit, Fidem sine rerum credendarum posse esse notitia. Quod enim quis non intelligit, id neque appetere, ergo neque potest eidem adsentiri. Quando autem homo in rebus, quas credere debet, de summa Dei bonitate et veracitate viuaciter est conuictus, non potest non adensus inde oriri ardentissimus, in quo per spiritus sancti testimonium confirmatur, ita ut haud difficile ipsi sit, in Deo et Christo tamquam remissionis peccatorum, nostraeque cum Deo reconciliationis causa adquiescere, et in omni aduersa fortuna Fiduciam exercere. Fiducia enim hac diuina aliquis praeditus esse dicitur, qui pollet habitu meritum Christi, et per illud partam omnigenam salutem sibi vindicandi, inque eodem recumbendi.

Facile hinc intelligitur Fidem tam intellectui quam voluntati esse tribuendam, ac sine ratione sufficiente, vni vel alteri facultatum superiorum soli adscribi.

§. XXVII.

Omnia autem ea, ad quae mentis hicce dominans imperansque habitus sese extendit, quae intellectus cognoscit, voluntas fiduciter et certissime expectat et adperit, Fidem obiectiuam constituunt. Quae cum in reuelatione diuina contenta sint §. XXVI. XVII. XVIII. XIX. Fides obiectiua comprehenditur in scriptura sacra, et sensu strictiori eas omnes veritates, ea denotat dogmata, quae ex rationis lumine sufficienter nobis innotescere nequeunt, et quorum certitudo spiritus sancti supernaturali testimonio nititur. Hinc quam praestantiam reuelationi prae ratione supra §. XXIII. attribuimus, ea etiam de Fide obiectiua valet. Improprie autem etiam reliquae relationes, et rerum variarum partim indifferentium, partim a sacris auctoribus non proficiscentium, mentiones, ad fidem obiectiuam referuntur. Satagant haec duo Fidei obiectiuae species fini nostro. Reliquae distinctiones aut parum nobis proficient, aut nihil. Sunt equidem, qui Fidem in *actiuam* diuidunt et *passiuam*. Illam ut officium *praecepti* primi in decalogo venditant, hanc vero quatenus promissiones diuinas recipit, vnde et receptiua dicitur: sed perquam inepte; siquidem diuisionis fundamentum in diuersitate respectuum, quos vna eademque res habet, posita est. Fides historica et mortua nullo iure hoc nomen merentur. Mortua enim per §. XXVI. nulla est. Historica autem non ea, quam nos disputamus. Differt ab his temporaria, quae cum vera esse possit, sed non firmiter radicata, euanescere potest. Fides iustificans ex fructibus, quos duplici modo edit, passiuus oritur, exactiuus sanctificans. Si denique nobis de fide subiectiua saluifica sermo est, semper eam viuam esse intelligimus.

§. XXVIII.

Insultus aduersariorum contra genuinam hanc Fidei §. XXVI. exhibitam notionem duplicis sunt generis. Alii tam cognitionem, quam fiduciam, quemadmodum vtramque descripsimus, a Fide seiungunt, eamque sibi vt nudum adsensum, qui reuelatis dogmatibus debetur, imaginantur. Alii autem Fidem nihil nisi obedientiam erga leges diuinas esse adfirmant. Prius Romanae ecclesiae addicti, posterius fanaticorum quidam et praesertim Sociniani adserunt, atque ex variis scripturae locis corroborare audent. Falso prouocant priores ad Ies. VII. 9. Quam temere et inconuenienter vulgatus interpres, sensum huius oraculi per verba: nisi credideritis, non intelligetis, transtulerit, vel primo adparet intuitu. Per verborum Ebraicorum significationem, ita fuissent interpretanda: nisi credideritis non stabiliemini. Verum etiam si aequus fuisset ieterpres, nihil tamen minus sequeretur, quam quod volunt. A negatione enim effectus, ad negationem causae efficientis numquam valebit consequentia. 1 Cor. XII. 8. 9. XIII. 2, non de fide saluifica, sed de miraculosa loquuntur, ergo hic incensum venire nequeunt. Quod ex Ebr. XI. 1. fluere videtur, vt, quum res incognitae Fidei obiectum sint, cognitio locum non habeat, acuminis apud aduersarios absentiae certissimum est indicium, siquidem experiri per visum et oculos, et cognoscere simpliciter mirifice commiserunt. Eiusdem generis sunt dubia, quae ex eo desumpta sunt, vt hoc modo fides infantium, nostro systemate strenue semper confirmata, ne possibilis quidem esse possit. Verum cum neque graduum cognitionis extensiuorum, nec intensiuorum a nobis iniiciatur mentio, cognitio autem ipsa ad voluntatis commotionem sufficiens, vel
ex

ex mera sensatione produci queat, accedente praesertim diuini spiritus cooperatione, vel falsitatem posterioris huius luculenter demonstrant, vel obiectionibus hisce friuolis molesti nobis esse desinant. Illud tandem, quod in Patrum aphorismate notissimo ponunt probationis robor: Fidem scilicet versari circa res indemonstrabiles et mysteriosas, neque vniuersaliter verum est, ergo nos non tangit, et quantum valet, tantum cognitionem intuitiuam et scientiam, non cognitionem in genere impugnat. Parem rationem habet alterum genus, quo Fiduciam non esse Fidei partem essentialem probare annunt. Vel enim ab vnius positione, ad alterius exclusionem, vt Ebr. XI. 1. vbi fiduciae mentio omissa est, concludunt; vel quod de fiducia speciali in singularibus casibus valet, ad fiduciam, quae est Fidei pars, inconsulto applicant, imprudenti locorum subsequantium interpretatione: Ephes. III. 12. 1 Tim. III. 13. Math. IX. 22. Ebr. X. 19. 22. et reliq.

§. XXIX.

Quo fundamento Socini ad seclae vruntur, vt Fides nihil sit nisi erga leges diuinas, Christi potissimum, obsequium, eiusdem est furfuris. Communem cum his causam facere solent Arminiani, quo maiori simulationis specie, ea in quae se implicuerunt diuinitate Christi infelici fidere vel negata vel infirmata, praecipitia et difficultates, superarent. Quantum vero, aera lupinis, quantum a falso verum distat, tantum abest, vt systema, cuius fundamenta lubrica omnibus regulis Logicis incongrua sunt, per irritas eiusmodi subsidiarias sententias in ordinem cogatur et restitatur. Videamus quid momenti demum oppositionibus illorum inest. Ex eo quod Rom. III. 22. 26. et Ebr. V. 9. adfirmatum

fit Christum esse causam salutis, iis qui credunt, et qui obediunt, conclusionem inducunt, ergo Fides est obedientia; ab identitate subiecti, ad identitatem formae syllogismum formantes, quam consequentiam non valere, vel lippis et tonforibus notum est. Idem subreptionis vitium Pf. LXXVIII. 21. 22. - 7. 10. Daniel. VI. 23. 20. 2 Ioan. III. 5. Genes. XVII. 1. Rom. I. 5. 1 Perr. I. 22. committunt, quibus locis cum varia subiecta similibus insigniantur nominibus, eam ob causam vnam eandemque formam habere non consequitur. Vltimum tandem, quo cornicum oculos superare sibi videntur, in eo versatur, vt sciole promulgare non dubitent, nostram de fide notionem pietati esse noxiam. Huius loci non est, opprobrium quod calumnia produxit a nobis auertere. Facile enim posset monstrari, aduersarios modo perquam illicito, nostra dogmata partim distorquere, partim perfidiose obliuisci, nos, etiamsi obedientiam non vt ipsam fidem, tamquam tamen effectum illius agnoscere.

Præcipui huius erroris propugnatores sunt Schmalzius contra Franzium Sect. XII. Poirer in oconom. diuina Libr. V. §. XXV. XXVI. et Dippel in demonstratōne euangelica.

§. XXX.

Propius nunc ad arcem ipsam accedere licet. Enucleauimus ea, quae necessario praestruenda erant, nisi Nubem pro Iunone amplecti, et quam in eiusmodi rebus, quae tam graue nobis inculcant officium, scripturae sacrae et patrefactis in eadem veritatibus, debitum, quaesiuimus certitudinem. Quod officium cum in eo consistat, vt captiuam rationem ducamus sub fidem, ad illius demonstrationem extemplo nos accingemus,

gemus, si antea ipsam phrasin, quae ex sacris litteris desumpta est, et 2Cor. X. 3. occurrit limatius paullatim dilucidauimus, et quisnam verus illius sensus sit, ex proxima verborum significatione eruimus. Attentione nostra eo magis digna iudicanda est, quo saepius multarum discordiarum in hoc argumento occasio fuit, et quo minus dissentientes interpretum commentationes consonant. Duplici negotio totam rem comprehendamus. Primo in vero verborum sensu inueniendō erimus curiosi, quo inuento, ea exinde deriuare studebimus, quae sequiora aut illustrare, aut confirmare, aut contra male meditados hostium imperus munire poterunt.

§. XXXI.

Sacros viros, a spiritu sanctitatis actos, in componendis bibliis non proprium semper, et proximum verborum sensum retinuisse, sed saepe numero figurate et improprie loquutos esse, neque ignotum esse neque suspicionem falsi facere poterit. Postulabat id partim orationis, quam nunquam plane neglexere concinnitas, partim priorum terminorum quibusdam casibus defectus necessitabat. Nihil amplius addendum erit, ut quilibet bene videat, Apostolum quod improprie expressit, alio quidem modo, sed neque tam scite, neque fini suo tam conuenienter significare potuisse, ac per formulam ex veterum castris petitam effecit. καὶ ἀρχιμαλατίζοντες inquit παν νοημα εις την υπακοην τῃ χριστῃ. Nexus huius oraculi is est. Mentionem Apostolus de ratione muneris sui inter paganos gesti iniecerat, quos ad Christum salutis fontem adduxisse refert, non vi coactos, nec futilibus persuasionibus rhetorumque inani glaucomate captos 5.; sed ita doctrinas de summa nostra felicitate consequenda pro-

proposuissent et depraedicasse, ut quicumque temere scepticismum sequi noluerint, de euangelii diuina veritate, exstantioribus et intuitiuis demonstratoribus convicti esse poterint. Hisque suis armis non carnalibus, omnem altitudinem, quae se contra cognitionem Dei extollit, destruxisse, auditorumque animos ita instituisse, ut vel maximi acuminis ingeniis absurdi nihil relinqueretur, sed iis, quae remanebant adhuc, vilioris conditionis dubiis felicissime superatis rationem sub Christi obedientiam, ducerent captiuam, dum dogmatibus, de salute per eundem parata adfensum praerberent, summae ipsorum felicitatis originem.

§. XXXII.

In censum hic potissimum veniunt propositionis de qua sermo est, *obiectum* et *actus*. *Obiectum* vocabulo *νοημα* offenditur, et in proxime praecedentibus verbis duobus synonymis adicitur, quibus propius cognoscere licebit, quid per *νοημα* intelligendum sit. *Νοημα* scilicet, quemadmodum a *νοειν*, quod in sacris litteris eum mentis actum indicat, quo distinctam nobis de rebus occurrentibus ideam formamus, descendit, 2 Tim. II. 7. Marc. XIII. 14. Ephes. III. 4: ita inde deriuatum substantiuum ipsam hanc facultatem indigitat, nonnunquam tamen pro iis usurpatur, quae per hanc facultatem actu producta sunt 2 Cor. II. 11. Nihil est quod impediat, quo minus utroque sensu accipi possit, quum antecedentia praesertim et posteriorem significationem requirere videantur. *λογισμοι* enim per ipsa ratiocinia interpretandi sunt, quemadmodum per *νοημα* certus veritatis per syllogismos eruendae gradus inferitur. Hinc nobis non momentibus constat Apostolum et de ratione subiectiua et obiectiua §. VI. loqui, et de vtraque praedicare capri-

captiuandam esse sub imperium Fidei, cuius actus explicatio, iure curam nostram mereri videtur. Si ad primam verbi originem aduertimus, illud ab *αιμαλωτος*, quod ex *αιχη* et *αλωτος* compositum est, et mucrone captum insignit, descendere intelligimus. Veteres enim illius, qui hodie obtineri belligerandi modus, imperiti, gladiisque potissimum manus committentes, etiamsi sagittis initio praelium decerneretur, in fine tamen, quos captiuos duxerunt, gladio in potestatem suam redigebant. Apostolus quod victori in deuictos et captiuos competebar imperii non ignarus, dum lectoribus, de munere inter gentiles gesto reddit rationem, similem fidei in rationem efficaciam et aequale imperium vindicat, eiusdemque inter ethnicos regenitos robur, loquutione hac militari vsurpans, gloriatur. Illius ope factum esse ait, vt omnibus ratiociniis, quae patefactis salutaribus veritatibus contradicere videbantur, imperauerint, et rationis molimina ex Fidei nutu componi coegerint, spreuerint, et e medio sustulerint.

§. XXXIII.

Sequentia in hac interpretatione fundata sunt consecratoria 1) Apostolum rationis captiuationem non iubere, sed illam a regenitis Ethnicis Fidei auxilio, factam esse, tantum referre. §. XXXI. 2) De ratione tam obiectiuam, quam subiectiuam, et illius facultate, actu et habitu, hoc relatum esse. §. V. VI. 3) Praesupponi hic rationis cum Fide bellum seu discordiam, et huius in illam victoriam; Vbi enim non datur bellum nec dari potest victoria nec captiuatio. 4) Per loquutionem impropriam, captiuam ducere rationem sub obsequium Christi, Fidei in rationem imperium significari. 5) Denique cum imperio Fidei coniunctam esse illorum, quae *λογισμων* et *υψοματος*

E

no-

nomine recensuerat destructionem, seu Fide gubernante, apparentes et speciosas, ad nauſeam vsque licet exacuatae ſint obiectiones, omnem vim amittere.

Quamquam lubentiſſime largiamur, rationis captiuationem ſacris litteris nobis vniuerſaliter iniungi, falſum tamen id et erroneum eſt. Apoſtolum hoc loco tale quid imperaſſe. E contextu ſufficienter ſatis elucet, Apoſtolum, non quid circa coloratas et fictas rationis contra Fidei quosdam reuelatos articulos oppoſitiones faciendum edocere, ſed quid factum ſit referre. Ii autem, qui *νομιμα* pro termino acquipollente cum *φρονιμα* et *διανοια* habent, quorum vtrumque oppoſitis epithetis circumſcriptum de peccato originali et carnali libidine uſurpatur Ephes. II. 3. Colof. I. 23. ſubiecta confundunt inuicem, quae vaſtiſſime diſiuncta ſunt, et attentionem vix merentur, e nexu, quo habentur Apoſtoli verba, eorumque etymologicae rationis conſideratione, de errore conuincendi.

SECTIO SECVNDA,

QVA INDOLES HVIVS IMPERII
IN RATIONEM DEMONSTRATUR, EIVS-
QUE NECESSITAS EXHIBETVR.

§. XXXIV.

Conſtat itaque et contra proteruos hoſtium inſultus exploratum eſt, primaeuae eccleſiae membra rationem ſub Fidem captiuam duxiſſe. Hoc vniuerſale omnium, qui Chriſto nomen dant eiusque dominium conſententur, eſſe officium, illud eſt quod demonstratione noſtra iudubium reddere nobis propoſuimus. Pertinet vero potiſſimum ad officia

officia intellectus. Licet enim physice cogi nequeat, haec rerum obiecta distincte appercipiendi facultas, potest tamen obligari. Etenim quum tunc obligationem ad aliquid in nos cadere dicimus, si motiva, quae vel in bono appetendo, vel malo fugiendo consistunt, adsunt; intellectus autem mutationes, secundum certa motiva, vel de perfectione illius desumpta, libere quidem, determinantur, in quibus simul ratio mutationum est sufficiens: nihil minus est indubium ac dari quoque officia intellectus, quae versantur in mutationibus illius, regulae generali, de perfectione provehenda, imperfectione praecauenda adcommodandis. Quodcumque igitur intellectum, aut reddit perfectum aut imperfectum, ad id quoque illius officium, vel prius consequendi, vel posterius auertendi statui poterit. Quemadmodum vero insaniae notam incurreret, qui cognoscendi et adpetendi facultates, tamquam diuersas sibi machinaretur substantias, sic facile concedimus, intellectus officia ita plane cogitari non posse, ut voluntati nullae omnino partes in explendis iis, tribuendae sint. Intellectui scilicet distincte obligationem ad hanc vel illam mutationem cognoscendi, adpetendi facultas auxilium praestat, stimulis in perfectionibus progressum desiderantibus.

Sic e. c. intellectus officium est, tantam quaerere rerum scientiam, quanta possibilis; cumularur enim hoc modo illius perfectio tam intensiua, quam extensiua. Appetendi facultas bonorum desiderio insatiabili ducta, quae intellectum magis effert, maior rerum notitia, motiuis sufficientibus foecunda, omnia ita determinans, ut quorum cognitio, perfectionis ipsius fontem constituere viderur, facili negotio possit consequi. Quod itaque sine omni fit coactione, quae fit per vim externam, quam respuit substantia libera.

§. XXXV.

Quae cum ita sint, si per imperium Fidei in rationem augeri poterit intellectus perfectio, inficiari nemo potest, illud pertinere ad officia, quibus ut satagat ipsum tangit obligatio. Non opus habet ulteriori probatione antecedens, si confirmatum fuerit: regnante Fide ad certiore nos et ardentiore salutarium, quae vnice et praecipue intellectui curae esse debent, ascendere posse scientiam, quam si ratio sibi relicta gubernaculum gerit, multis naeuis et variis erroribus obnoxia (§. LVIIIIX. XV.); quod sua sponte sequetur deinde, si formam et essentiam huius imperii, per generalissima principia determinatam explicauerimus; cui si locum dederimus omnia praecipitia, quibus prudentissimi saepe retardantur, superare et transcendere possumus. Vtrumque autem effrenos aduersariorum imperus infringere nequeunt, et quas ferocibus lacertis in nos torserunt amenatas hastas ex parte iam declinauimus, (§. cit.) partim in sequentibus excutiemus, ita ut nullum ipsis refugium concedamus, ex quo tamquam ex munimentis insuperabilibus turbare nos possint diutius.

Varia sunt hostium, quos contra disputandum hic nobis erit, agmina ad duplex tamen genus reuocanda. Vnum est illorum, qui imperium Fidei in rationem plane negant, eam ob causam, quoniam neque Fidem obiectiuam neque subiectiuam agnoscunt, quorum hypothesein erroneam supra reiecimus, cum scripturae necessitatem, quae et fidem subiectiuam iubet, obiectiuam complectitur, demonstrauiamus. §. IV-XIII. Alterum est eorum, qui imperium Fidei consententur quidem, sed vel verbis tantum, vel non illud, de quo nos loquimur, sed falsum et fictitium.

§. XXXVI.

§. XXXVI.

Probe autem vidimus in limatiori imperii huius vindicatione omne momentum hoc ratiocinio comprehendi. Si in Fide ratio est, eaque sufficiens, quae rationis usum in diuinis determinat; verum quoque est vt Fidei in rationem competat imperium, quod Apostolus per captiuationem rationis sub Fidem expressit §. XXXII. Quod si euolutum fuerit, illius quod desideramus erimus compotes. Quemadmodum videlicet imperium sine imperante et obediente vel subditi cogitari nequit, ita definitur per statum, in quo subditi actiones per imperantis voluntatem determinantur. Si per alterius voluntatem determinantur, habent in eadem rationem sufficentem. Qui determinat est *imperans*, qui actionem secundum imperantis arbitrium debet componere, *subditus*, et obsequium praestare teneretur. Licet hoc ad casum nostrum adplicare. Quando Fidei in rationem imperium tribuitur, hoc eo sensu accipitur, vt in Fide contenta sit ratio sufficiens de vsu rationis in salutaribus, seu vt Fides rationem determinare debeat, si de rebus, quae salutem nostram constituunt, sermo est. Fides ergo est *imperans*, ratio *subdita*, et illius vsus ex Fide institui debet et componi.

Ratio enim sufficiens cum omnia ea complectatur, ex quibus cognoscitur, cur mutatio quaedam aut subeunda aut omittenda; ergo et motiua, hinc ipsam ad illam obligationem. Sunt enim motiua causa impulsua, ad aliquid eligendum aut fugiendum. Ego electio aut fuga alicuius rei exinde cognoscitur, hinc rationi sufficenti adnumeranda sunt.

§. XXXVII.

Quum illud, ex quo perfecte cognosci potest, cur haec vel illa actio aut mutatio suscepta sit, eiusdem rationem

sufficientem continere dicatur, si ex Fide plenario effici poterit, quisnam sit rationis in rebus diuinis vsus concedendus, complectitur rationem sufficientem de eo, quomodo, et in quantum ratio in diuinis adhiberi debeat. Ergo illius vsus determinat. Hinc ipsi imperare debet ac potest. §. XXXVI. Ita vero procedendum hic est, vt quod in genere primo probauimus, sigillatim deinde perpendamus. Ratio non solum finita et limitata, sed etiam corrupta est. §. XII - XV. Hinc periculosus viae salutaris monstrator. Quam ob causam immediata et supernaturalis voluntatis diuinae reuelatio opus fuit §. XVI - XVIII., quae et ea, quae ob limites naturales, et ob insitam nunc corruptionem cognoscere ratio non valebat, nota fecit §. XIX. XXII; optimum et breuissimum nos ordinem edocens, quo inito summae felicitatis fieri possumus participes. His fulcimentis Fides obiectiua innititur §. XXXVI, subiectiua vero per eandem producitur Rom. X. 17. quae est dominans et ardentissima versus Deum inclinatio, ex omnium bonorum ab ipso expectatione, quorum complementum secundum ordinem in sacris litteris designatum reperiet. Et quemadmodum diuinitus incendenda est, ita etiam interno habitu ea, quae in sacris litteris pertractata sunt, pro indubiis et optimis salutis aeternae principiis agnoscendi absoluitur. Siquidem a Deo nil nisi optima quaeuis exspectat §. XXVI. Quamuis ergo ratio, cuius cognitio non contemnenda equidem, sed angustis tamen terminis inclusa, et naturali corruptione obscurata est, caput elato vultu erigere, et vel ea, quae caput eius superant, tamquam absque reiciere, vel quae ex parte tantum capere potest, proprio Marte ad unguem vsque inuisere velit; Fides tamen effrenis illius et temerariis con-

minibus arma ferre obuia potest, et in cancellos mittere. A Deo enim quae reuelata sunt, tanquam optima salutis aeternae consequendae remedia agnoscit et veneratur. Inanes ergo rationis machinationes, contra bonitatem sapientiam, et reliqua diuina attributa se exaggerantes destruit, et vela cogit contrahere. Cognoscitur inde, qui Fides rationem adhiberi uelit. Hinc in eadem est ratio et quidem sufficiens de legitimo et illegitimo rationis usu in diuinis. Ergo Fidei competit in rationem imperium.

Ex professo rationis in theologia usum explicare operam dederunt Cantz in libro de usu Philosoph. Wolfian. in Theologia; et Musacus de usu rationis. Nostrum non est diiudicare quam bene et quam docte proposito satisfecerint. Moneandum tantum erit, nos non proxime et immediate de hoc argumento uerba facturos esse, quamquam, si Fidei imperium firmum et inconcussum manet, rationis usus in theologia in genere facile inde poterit deriuari.

§. XXXVIII.

Triplici autem modo hoc imperium Fidei in rationem poterit elucescere. Cognoscitur in credendis, agendis, et sperandis. Ratio Fidei cedere et parere debet in credendo, seu mysteriis. Ad summam enim nostram felicitatem ex asse adsequendam accessit salutis ordo, supernaturaliter in sacris litteris significatus. Qui quemadmodum optimus est §. XVII. ita sine mysteriis esse nequit. Mysteria enim sunt dogmata ad salutem necessaria uiribus naturalibus; ignota, ideoque diuinitus manifestanda. §. XX. Quodsi igitur mysteria ab salutis ordine possent seiungi, aut omnium, quae salutem nostram spectant, rerum cognitio nobis competeret, aut

aut eadem ad salutem non forent necessaria. Vtrumque falsum est. Ob cognitionis nostrae praesertim in salutaribus defectus, his auxiliis et adiumentis supernaturalibus opus fuit §. XX. XXI. Si vero mysteria supra naturales nostras vires posita sunt, superant quoque rationem; si rationem transcendunt, nullo vnquam tempore fieri poterit, vt per rationem ad plenariam et adaequatam mysteriorum scientiam perueniamus. Sola Fides optima sibi salutis remedia, a Deo optime augurans, de eorum veritate certos et conuictos nos reddere potest §. XXVI. Hinc rationi in mysteriorum certitudine confirmanda locus non datur, sed cedere et obedire debet Fidei. Per fidem sufficienter determinatum est, quas partes ratio in mysteriis habere debeat, id est plane nullas, si de completa et adaequata illorum, et quae huc spectant, notione sermo est. Ergo Fides imperare debet rationi in credendo.

§. XXXIX.

Fieri cum nequeat, vt mysteria rationis lumini contraria, licet supra illam locata sint, contradictorium quoque non est hoc Fidei quoad credenda imperium. Ad impossibilia nimirum cum non detur obligatio, si Fides contradictoria credere iuberet, omnis nostra iure cessaret obligatio. Distinguendum tamen est inter absolute et relatiue talia. In posteriori contradictionum genere omnino Fidei imperium in rationem competit, non in priori. Relatiue enim sibi contradicunt ea omnia, quorum consensum eam ob causam ignoramus, quod illorum cognitio vires nostras excedit. Cuius generis cum sint mysteria, parendum et obediendum est rationi, licet eorumdem cum naturalibus veritatibus nexum dilucide detegere nequeat. Absolute autem con-

contradictoria sunt, quae nexum plane nullum habent. Simulatque ergo de mysteriis in theologia sermo est, subigenda est ratio. Quicumque mysteria admittit, operam tamen in veritate illorum apodictice demonstranda collocat, fini suo nimis conuenienter, immo contrarie agit; sibi enim eorum cum cognitis iamiam veritatibus consensum probare proposuit, quorum conuenientiam ob virium imbecillitatem exponere nequit. Cognitio enim nostra cum triplex sit, intuitiua, symbolica, analogica; si mysteria intuitiue cognoscere possemus, vt repraesentationes illorum in nobis orirentur necesse foret, hae possent effici per attentionem clariores. Hinc nobis conceptus clari de iis existerent. Res, de quibus conceptum clarum nobis formare possumus, non sunt supra rationem. Quae sunt supra rationem, notione clara appercipere nequimus. Ergo mysteriorum conceptus adaequati in nobis existere nequeunt. Ergo eadem neque intuitiue cognoscere valemus, neque euidenter symbolice. Omnis hinc de mysteriis nostra cognitio, analogica tantum esse poterit, quae est similibus praedicamentorum, ex re simili deriuatio. Verum enim vero, cum neque dentur duo totaliter similia, neque nobis omnia similia nota esse possint, omnis cognitio analogica est fragmentaria. Hinc omnia, quae per cognitionem symbolicam, de mysteriis scire possumus sunt fragmenta; oriuntur inde contradictiones apparentes. Ergo cognitio nostra naturalis de mysteriis sine contradictionibus esse nequit, per Fidei imperium tollendis et destruendis §. XXXVIII.

§. XL.

Mirifice hic consonant scripturae effara. Paullus ad Ebr. XI. 6. sequenti tenore loquitur: *Qui enim inquit ad*
F
Deum,

Deum, quemadmodum scilicet in sacris litteris sese manifestavit, Triunum, summa nos bonitate complectentem, per Christum placatum, et ad vnionem nobis cum in eundam paratissimum, *venire vult, ipsi credendum est Deum*, his praedicatis ornatum, *existere*. De summi enim Numinis, respectu non habito ad ea attributa, quibus per sacras litteras nobis innotuit, existentia, iam per naturae oracula sine Fide certiores fieri possumus. De mysterio autem trinitatis et reliquorum, quae benignitatem et infatigabilem Dei erga homines amorem in infinitum augent, supernaturalium dogmatum veritate, praesertim de restaurata per Christum hominum salute, non item. Illorum certitudinem sola Fides in nobis producit, et producere potest. Sub his igitur attributis Deum Apostolus credi debere adfirmat, contra omnia, quae ratio hic in medium protrahere posset, dubia. Idem ex 1 Cor. I. 23. 24. apparet. Praedicamus inquit Christum, cruci adfixum Iudaeis scandalum, Graecis vero stultitiam, ipsis autem vocatis, tam Iudaeis, quam Graecis, virtutem et Dei sapientiam. Nihil enim aliud indicare vult, quam mysterium, de vnione nostra cum Deo per Christi redemptionem concilianda, Iudaeis ob cordis durtiem Petram esse illam offensionis, de qua Iesaias. VIII. 14. vaticinatus est, quod vaticinium ipse de se seruator optimus explicauit, Marth. XXI. 12. Graecis vero, qui omnium rerum scientiam gloriabantur, nihil quod cum ratione sophistarum, vel centum trixalibus intricata, capere poterant agnoscentes, conformitatem et conuenientiam huius doctrinae cum principiis vniuersalibus non esse intellecturos, sed omnia tanquam absona et absurda offensuros. Cum e contrario illis, qui ad salutem vocati, eiusque ordinem per Fidem ingressi, summa exinde Dei sapientia et potentia, qua

qua iis, quae non sunt, iubere potest vt sint, innotesceret. Rom. I. 16. Colof. II. 3.

§. XLI.

Fides imperium tenet in mysteriis. §. XXXIX XL. XXXVIII. Ergo ratio, et eiusdem per cognitionem analogicam §. XXXIX. applicatio, ad Fidei arbitrium componi debet. Temeritatis et audaciae est, vel plura, vel talia praedicata ex re simili deriuare, quam in ea aut continentur, aut fundata sunt; ex iisdem inconsiderate propositiones vniuersales struere, quae reuelatis dogmatibus contrariae sunt; ex spuria et sinistra intentione in illorum explicatione versari; dubia et difficultates cumulandi causa, in iis exponendis operam nauare. Quibus scyribus qui incidunt, innumeris illaqueantur incommodis, quibus erumpere facile nequeunt. Etiam si enim concedatur cognitioni analogicae in mysteriis locum esse, propterea quod tantus in diuinis distinctionis, et claritatis gradus quaerendus, quantum per vires nostras adipisci possumus §. VIII. IX; quoniam tamen Fides mysteriorum necessitatem, et existentiam pro certo habet et inconcusso, tantamque, quanta opus et vtilis est, eorundem notitiam exhibet: sedulo cauendum, ne ea, quae in reuelatione, ceu Fide obiectiua, de mysteriis memoriae prodita sunt, temerariis additamentis obscuramus §. XXXIX. aut ineptis disceptationibus et consequentiis in absurda inuoluamus. Admonitione tandem nostra non eger hoc: posse etiam stante Fidei rationem imperio, alterum maiorem de mysteriis cognitionem analogicam habere altero. Numquam tamen eo posse ab hominibus perueniri, vt quisquam perfecte se mysteriorum cum naturalibus veritatibus nexum introspectisse pro-

stiteri possit. Hinc *unumquemque* ad Fidei in credendo imperium esse obligatum.

§. XLII.

Imperium Fidei in rationem circa credenda iure etiam ad res facti, quae in sacris litteris narrantur, extenditur. Fidei enim subiectivae cum exploratum sit, nihil in revelatione occurrere, quod aut superfluum aut omni omnino usu destitutum sit, lubentissime quoque narrationum ac relationum veritatem admittit, si modo probari possit, easdem divi spiritus auctoritate litteris esse traditas, quamquam ratio multa habeat, quae illorum veritatem impugnare videntur. Cum enim in genere iniquum sit, eorum certitudinem in dubium vocare, quibus non interesse nobis contingit occasio; ita eo magis vituperanda foret hoc loco regula, sic applicata. Illud sane ad rem nihil facit in multis, quae sacris litteris nobis referuntur, ne vestigium quidem adesse, qui in usum nostrum possint influere. Quamquam enim nos finem illorum proximum ignoremus, inde nullo tamen sequitur modo, ut nullum omnino habeant. Praeterea cum omnibus hominum generibus, eorumque usus composita fuit revelatio, quem finem in nos non quadrare arbitramur, eundem vel apud alios habet, vel habere potuit. Tendendum et hic est; ne futor ultra crepidam, et quod a sapientioribus iniunctum, illi satagendum, quippe in divinis non *quid*, sed *quis* dixerit quaerendum est.

§. XLIII.

Prima erat haec imperii Fidei species, quae rationis applicationem, quoad credenda composuit §. XXXVIII.
XLII.

XLII. Pergimus ad alteram. Probare annitemur, Fidei imperinm in rationem competere quoque circa agendum, quod respectu habito relationum, in quibus actiones constitutae sunt, diuersimode sese exferit. Vel enim ad nosmetipsos, vel ad alios referuntur, priores vel animam, vel corpus, vel statum nostrum externum spectant. Posteriores vel erga Deum, vel erga alios homines directae sunt. Omnis autem actio cum ex motiuis suscipiatur, ac sine iisdem vlla suscipi nequeat, motiua vel ex veritatibus naturalibus proficiscuntur, vel ex reuelatis. Hinc motiua actionum nostrarum in *naturalia* et *reuelata* dispecsi poterunt. Motiua naturalia, quae per rationem nobis innotescunt, motiua *rationis*; reuelata vero, quemadmodum fides complectitur, ita *motiua Fidei* eadem appellare liceat.

De actionibus liberis nos loqui quisque facile potest colligere. Naturales enim cum non sint in nostra potestate, easdem etiam, nec secundum alterius arbitrium instituere possumus, hinc quoad illas non datur imperium. At liberae, cum a voluntata nostra dependeant, eodem modo, quo voluntas determinatur, mutari possunt. Hinc in illas imperium cogitari poterit. Omnem actionem liberam ex motiuis fieri inde euincitur, quod motiua efficiunt rationem illarum sufficientem, sine ratione autem sufficiente potest omnino esse nihil. §. XXXVI. obf.

§. XLIV.

Quodsi fuerit irreuocabile, motiua Fidei, prae argumentis determinantibus rationis ad agendum, notabilem habere praerogatiuam, euictum quoque erit, Fidei in rationem imperium tribuendum esse, quoad agenda. Dicitur enim alio maius, seu prae alio habere praerogatiuam, quod ardentius nos ad agendum impellit. Si nos ardentius

impellit, magis nos mouet, ad actionem aliquam subeundam, quam aliud motiuum, quod non eo gradu nos incitat. Quo enim plura non solum sunt motiua, sed quo ardentius etiam nos ad agendum arcessunt, eo facilius voluntas determinatur. Si ergo motiua determinantia Fidei, ardentius nos ad agendum laceffunt, quam argumenta persuasoria rationis, habent prae posterioribus praerogatiuam. Verum si motiua, quae ex Fide desumuntur, ardentiozem dant et fortiorem voluntatis commotionem, quam quae ex naturalibus propositionibus deriuantur; in illis versatur ratio sufficiens, quae motiuis naturalibus circa agendum partes concedendae sint. Ergo motiua reuelata §. XLIII. quomodo naturalia adhibenda sint determinant. Hinc Fidei competit quoque imperium in agendo. §. XXXVI.

Si quis v. g. eleemosynas eam ob causam distribueret, vt hominibus innosceret speciosa sua largitas; ille sine dubio pauperibus bene facere cessaret, si videret adesse neminem, qui illum erga pauperes misericordem esse obseruaret. Sed qui fortuna aduersa miseri cuiusdam commotus, se ad miseriam aliorum in tantum subleuandam obligari perpendit, quantum per propriam felicitatem fieri potest, stipem dat indigenti, huius ad stipem erogandam pauperibus actio ardentioribus nititur motiuis, quam illius, qui coram hominibus tantum largus videri vult. Sed habent quoque motiua posterioris, prae causa impulsua prioris, praerogatiuam. Quisque enim facile videt ex motiuis prioris, non sufficienter determinari eleemosynarum legitimam distributionem. Per posteriorem vero iam magis. Interim vtriusque generis motiua sunt naturalia §. XLIIII. Qui vero eam ob causam pauperibus bene vult, quoniam Deus iubet, omnium donorum proximo miseriis adiecto delatorum largissimus remunerator, ex Fidei motiuis agit, et sufficientissime inter omnes officio suo faciet satis.

§. XLV.

§. XLV.

Ex Fide et per Fidem cognoscimus, quomodo nos Deus ad aeternam salutem per Christum capeffendam creauerit. Scimus eundem ad vnionem nobiscum instituendam intimam, esse paratissimum. Conuincimur Deum esse sanctissimum, nec vllum profanum, vnionem cum ipso posse inire. Christum vero impedimenta, quae hanc nobis fortunam non concedebant, e medio sustulisse; viresque sufficientes pollicitum esse; spiritum denique sanctum operam suam nemini denegare, qui Fide meritum saluatoris amplectens operationibus suis locum dat. Per Fidem exploratum quoque est, hanc viam ad salutem valde esse angustam, variisque incommodis obnoxiam; dulcissimam tamen requiem manere eos, qui calamitates, quas ob Christi nomen perpeffi sunt, patienti et confidenti animo tolerarunt. Ipse enim Iehouah lachrymas, ab eorum oculis absterget, qui agnum sequuti, multa incommoda perferre coacti sunt. Fides tandem, alios quoque homines, quorum peccata Christus per oblationem in cruce factam expiauit, summo amore amplectitur. Ergo tantum ipsis exoptat felicitatis gradum, quantum creatoris humanitas cuiilibet, quem Christi passio redemit, attribuit. In his continetur fundamentum omnium actionum per Fidem regenitorum. Quod si adcuratius cognitum fuerit, facile cuius innotescet motiua Fidei, prae naturalibus, notabili gaudere praerogatiua.

§. XLVI.

Quo maius et praestantius est bonum aliquod, ex quo motiua ad aliquod obeundum vel intermittendum desumta sunt, eo flagrantius et ardentius nos illius participes reddere

dere enitmur. Ita enim natura nostra comparata est, vt bona quaeuis, et inter ea optima semper malimus, quam mala, et quae non eundem perfectiones gradum habent; ita vt saepius, vel sub bonorum verorum specie, falsa bona et vera mala amplectamur. Iam indubie constat, per rationem aliquam quidem felicitatis particulam nobis permitti, sed neque tantam, quanta ea est, quam in sacris litteris promissam offendimus §. XV. XXI. seq. et de cuius certitudine Fides nos reddit conuictos, §. XXVI; neque viribus nos sufficientibus instruere, vt quaecumque demum sit, hoc felicitatis genus, euadere tamen illius ne compotes quidem possimus §. XIV. XV. Cum e contrario, quam Fides nobis pollicetur, de aeterna et supernaturali nostra salute, diuina voluntas, ea comites habet remedia, quibus si vsi fuerimus, certissime quod numinis benignitas nobis decreuit, perfectionis fastigium, possimus consequi. §. XLV. Quamuis ergo bonis hisce, per ordinem a Deo constitutum, perpe- trandis, mixta sint varia mala; et hoc loco verum maneat minus malum, ob maioris boni fruitionem, facile posse perferri. Rebus sic stantibus illi, qui actiones suas ex Fidei motiuis deriuat, maiora bona sunt proposita, quam qui ex motiuis mere naturalibus agit. Quod maius est bonum quod motiuum exhibet, eo fortius ad illius quod commenda- dat fruitionem, mouemur. Motiuum quod fortius nos mouet, quam aliud, habet praerogatiuam. Ergo motiua Fidei, in actionibus eorum, qui Fide praediti sunt, habent prae naturalibus praerogatiuam. §. XLIV.

Veritatem laedunt, qui vllam omnino per rationem eius- que vires obrinere posse felicitatem inficias eunt. Quamdiu enim non probauerint, per naturae vires non licere, vt plures in nobis perfectiones, quarum intuitu voluptas ori-
tur,

tur, actuemur, atque in hoc negotio progressus facere possimus; ramdiu etiam in dubium vocari nequit, nos per naturales facultates, non aliqua felicitate posse potiri. Si vero eum infelicem nuncupare volueris, qui quemdam equidem, sed non illum felicitatis gradum, qui obtineri potuit, et cui destinari sumus, adsequutus est, facile possumus largiri, neminem hoc modo per facultates naturales posse euadere felicem.

§. XLVII.

Summum felicitatis nostræ fastigium vnione cum Deo et Christo, hac vita inchoanda, aeterna perficienda absoluitur. Quod qui vera Fide agnoscit, ita actiones suas instituet, vt finis huius nullo sit tempore immemor, omnia sua conamina et suscepta ex hoc argumento, inaeestimabili omnigenae salutis scaturigine determinans. Hinc in omnibus, quas subit actionibus, aeternam suam salutem, vt finem supremum considerat. Huic actiones omnes adcommodat, siue secum ipso, siue cum aliis ipsi negotium sit, siue statum internum, siue externum spectaueris. Semetipsum coelestis patrimonii haerem, terrestribus et adparentibus bonis inhaerere non patitur; animum, qui natura sua ea tantum sectatur, quae vere bona, et saluti ipsius proficere possunt, inanibus et fucatis rebus saturaturus. Corpus indeprauatum, et eo statu conseruare studebit, quo ad gloriam diuinam efferendam est aptissimum: ea semper fortuna contentus, quam Dei prouidentia ipsi occurrere sapientissime decreuit. Erga Deum summae suae felicitatis instauratorem, flagrantissimo ardebit amore. Quos Deus, simul cum illo, eiusdem fortunae compotes esse voluit, ad illam consequendam adiuuat, et auxiliatur. Obligatio naturalis, quamquam non plane sit inutilis, sed diuersimode commodis eius inferuire possit, numquam tamen ex hoc principio
G
sola

solo sese determinat, ne dum ut se determinare possit. Cum enim ignoti nulla detur cupido, quod rationi bonum incognitum est, illius neque in nobis producere potest adpetitum. Ergo neque nos impellere, seu motiva dare, ut huius generis mutationes perpetremus, quibus actuatis, bono hoc frui licebit. Quum igitur longe eminentiora argumenta actionum impulsiva habeat, qui Fide est praeditus §. XLIV, omne quidquid fit et agit, ex Fide proficietur. Hinc praerogativam motiuorum Fidei prae argumentis extratione desumptis agnoscer, hinc Fidei imperium quoad agenda tribuet.

Prout hic de Fide vera et viva sermo est, ita sponte sequitur, ipsi imperium in rationem, in iis tantum rebus competere, quae aeternam nostram salutem, aut immediate decernunt, aut mediate ad hunc finem faciunt. Eae autem res, quae cum hoc scopo non sunt connexae, huc quoque non pertinent. Exemplo ea, quae demonstratum iuimus, illustrabimus. Pone alicui qui Christi nomen profiteretur optionem irrogari inter duo haec, ut vel mortem subire, vel servatori conuiciari debeat. Quid hic eligendum et quomodo agendum. Ratio iubet vitam servare quamdiu fieri potest, nihilque natura nostra magis quam mortem ipsam abhorret. Qui vero servatoris amorem et studium erga nos, bonum quod nobis conciliauit, mortem ut transitum ad plenariam illius fruitionem, rite perpendit; morti sese tradere omnino malet, quam quod ingratisimum foret, illum conuiciis obruere; qui mortem ita non timuit ut non lubentissime eam pro nobis amplexus sit. Actio haec sese ad statum nostrum externum refert, dependet ab eadem summa nostra salus. Ratio hic longe aliter, quam Fides disputat. Interim qui vera Fide gaudet, Fidei effatum rationi legi anteponet, quoniam hoc modo maius bonum consequi potest. Hoc est tribuit

tribuit Fidei in rationem imperium. Opus non est, vt plura exempla addamus, quae subiungere sine nostra opera quilibet facile potest.

§. XLVIII.

Diudicari hinc poterunt varii casus, qui oriuntur, si leges naturales, mandatis prouidentiae diuinae in sacris litteris obuiis, repugnare videntur. Cum strictissimo sensu, leges reuelatae, naturalibus repugnantes esse nequeant, nemo tamen temere adfirmare audebit, numquam fieri vt leges reuelationis, ea tollere videantur, quae per rationis praecepta iubentur. Quod qui negauerit, ipsi vel quotidianam experientiam opponimus. Non raro sane eiusmodi casus accidere solent. Quam difficile enim est rationi sibi relictae cognitu, nobis per multas angustias in regnum coeleste introendum esse; Deum eos variis calamitatibus adficere quos diligit, quod tamen non solum explicite Act. XIV. 22. Matth. X. 38. Apoc. III. 19. adsertum est; verum etiam qui curiosius ad eorum vitae genus attendit, qui Deo ex Fide et veritate iuferuiunt, facile animaduertet, paucissimos eorum ita vixisse, vt omnium omnino incommodorum et calamitarum fuerint expertes. Vbi tandem per rationis praecepta iniunctum est, vitam pro fratribus dare victimam? Adeamus denique ipsa mandata, quae ipse omnis veritatis auctor, optimus Seruator in sermone, quem in monte ad populum habuit, quemque per Matth. V. memoriae tradi curauit, sapientissime fanciuit. Quis demum exponere poterit haec officia eorumque exercitium ex veritatibus naturalibus demonstrari posse? Fatendum potius est, omnia haec mandata, illi, qui rationis trutina ea, ad quae obligamur, tantum perpendere solet, necessario absona et absurda apparere,

rere, nedum vt in mentem ipsi venire possint, etiamsi omnes suas vires exciuerit. Sola Fides illorum necessitatem et vsum exponit, ac sufficientia offert, ad illa suscipienda motiua, quum contraria rationi videantur.

Nimis a scopo nostro aberraremus, si sigillatim probare vellemus, quo modo fieret, vt Fides in omnibus istis, quibus praecepta diuina naturalibus contrariari videntur, summam teneat. Satis est, nisi consuetos huius generis scriptorum limites transgredi volumus, vt principia subducantur, ex quibus facili negotio reliqua suppleri et perspicui possunt.

§. XLIX.

Fidei demum conuenit imperium in rationem respectu sperandorum. §. XXXIX. *Speramus*, si nobis, boni cuiusdam vsus facile nos fieri posse participes, repraesentamus. Hinc omnes res possumus sperare, ad quas consequendas vires nostrae fatagunt. Ea vero, quae supra vires nostras posita sunt, spem nostram superant, et sperari nequeunt, nisi diuinitus et supernaturali modo, facultates nostrae aptae redditae fuerint. Spes itaque, quemadmodum inter adfectus iucundos numeranda est, ita nos in omni tristitia et angustiis subleuat et consolatur. Omne enim malum facilius superatur, si nobis persuadere possumus fore, vt breui tempore post Nubila nos Phoebus arrideat. Summus spei gradus dicitur *Fiducia*, quae igitur complera certitudine, de indubitata et ineunda boni cuiusdam fruitione absoluitur. Vbi ergo *Fiducia* ibi spes, sed non vice versa.

Origo spei in sufficientia et insufficientia virium nostrarum ponitur. Simulatque enim propositum nobis est, sine quodam, vt bono potiri, simulac etiam de medijs, quibus eundem possumus consequi, cogitari solet. Haec media sunt vel paria, vel non: si posterius, ne species quidem spei oriri poterit

terit, sine medijs enim non habetur finis. Si prius, media haec per vires nostras producere possumus, vel non. Priori modo datur spes de bono consequendo. Posteriori casu, nisi aliorum auxilium nos sustentauerit, nulla.

§. L.

Vbi Fides, ibi Fiducia §. XXVI. Vbi Fiducia, ibi Spes §. XLIX. Quae spes cum Fide coniuncta summum certitudinis gradum cum habeat; §. XXVI. (loquimur enim de Fide vera et viua) ita omnia ea, quibus ratio requiem animi in Deo adquiescentis turbare tentat, frustra sunt et collabuntur. Fides bonam semper, confidentem ac contra expectationem, et inanem rationis prospicientiam, immobilem mentem producit. Quaelibet enim bona a Dei benignitate exspectamus, probe gnari, nos omni pro merito, coram Deo esse destitutos, quaecumque ab eodem ex gratia speramus. Rom. III. 23. Hinc cum omnia illi, qui potest credere, sint possibilis, Marc. XX. 23. seu viribus eius non contradicentia, easdemque superantia, quaelibet quoque per spiritus cooperantis opem potest exspectare, quorum expectatione ille destituitur, qui viribus naturalibus vtitur §. XLIX. Quibus sic se habentibus, per Fidem determinatur, quomodo ratio in sperandis bonis futuris Fidei debeat cedere, seu Fidei competere imperium in rationem, quoad speranda.

Marc. IX. 23. de Fide saluifica non miraculosa inferri sermonem, e nextu, quo Christi effectum constitutum est, facile patet. Quaerit enim optimus seruator ex patre pueri, quem spiritus mutus cruciabat, vtrum tantum Fiduciae in auxilio suo possit collocare, vt suo iussu spiritus mutus emigraret. Qua ratione autem hoc ad miraculosam fidem proxime referendum sit, plane non video. Exemplum flagrantissimum sane in hoc officio exercendo nobis Dauid praeiuit, cuius in

maxime ambiguis euentibus magnanimitas, et in diuinam voluntatem requiescentia, omnes aduersariorum imperus deuicit, qui quantum ratio augurabatur, finalem ipsi, et totalem interitum frueri videbantur. Conferri possunt Pl. XCVII. 10. XXIII. I. XXVII. 1. et reliq.

§. LI.

Potissimum vero, maximae huic Spei ex Fide vera oriundae, conferendae sunt partes, respectu futurorum, et eorum, quae nos post hanc vitam manent. Hoc saltem experientia nos omnes docet, nemini non ad terram, unde profectus est, esse redeundum. Quod deinde nobis futurum impendat, id diuersimodis quidem coniecturis praecipere, sed non ita exquiree possumus prout in rebus, per quas futurus noster status determinatur, necesse est. Oedipo sane coniectore hic opus est. Sapientiae diuinae repugnare videmus homines creasse, vt post breue spatium, eosdem in aeternum puluerem sepelire et occultare possit. Iustitiae et sanctitati illius est incongruum, hominum mores, quos non in praesenti saeculo omni ex parte vltus est, aut remuneratus, sempiternae obliuioni tradere. Non improbabiler inde concludimus futuri saeculi existentiam, ita tamen semper comparatam, vt formido oppositi requiem, quam inde quaesimus, obscuret aut plane supprimat. Quicumque enim non plane in doctrina, quae animi nostri naturam exponit, hospes est, quid solatii capere possimus, si futurarum nos incertitudo adfligit, ipse non ignorabit. Quamdiu interim modus, quo corpora post animae separationem, per corruptionem et putrefactionem in puluisculos resoluta, restitui in inregrum, et cum anima reuniti queant, nos latebit: tamdiu quoque negandum erit, nos ex natural-

ruralibus principiis de futuris bene posse sperare; quo si sumus orbati, infelicissime profecto de nobis actum est. Quid enim est tristius, quam si verendum nobis est, mortem felicitati nostrae finem imponere? Quamvis nimirum animum immortalem esse rationi optime conflet, quamvis concedendum sit fieri posse, ut diuina omnipotentia, mortalia animae tabernacula resuscitet, attamen hanc animi cum corpore, quod inhabitavit, olim reunitiorem, ob boni remunerationem, mali ultionem, certo esse euenturam, nemo, nisi qui Fidei imperio sese mancipauerit, indubio adfirmare et exspectare poterit. Nostra videlicet resuscitatio cum Christi resurrectione ita coniuncta est, ut haec sine illa esse nequeat, teste Apostolo 1 Cor. XV. 14. 17. Sic etiam de reliquis, quae resurrectionem sequuntur. Quemadmodum ergo per Fidem nouimus Christum resurrectioni, per mortem et resurrectionem suam, diuinam Fidem, nobis vero, ne in peccatis aeternum moriamur sed vitae aeternae euadamus participes, facultatem conciliasse: ita etiam per fidem bene et confidenter sperare possumus, circa ea, quae post hoc saeculum subsequuntur, contra omnes rationis obiectiones.

§. LII.

Quodsi igitur omnia, quae huc usque prolata sunt, de Fidei in rationem imperio, debita lance perpendantur, sine vllis adparebit difficultatibus, Fidem et obiectiuam et subiectiuam §. XXVI. hic simul sumi, quemadmodum et ratio subiectiua et obiectiua intelligitur. Sicuti enim Fides subiectiua, est obiectiuae, ope spiritus sancti, productio, Rom. X. 17. adeoque habitus, ex supernaturali, qua posterior pol-

poller, vi et efficacia oriundus, ita quaecumque subiectiua credit, illa eam ob causam acceptat, et tamquam veris adfentitur, quoniam per obiectiuam, ceu verbum Dei, omnium fallaciarum et argutiarum expers, sic determinata sunt. Ex Fide obiectiua cognoscitur, quare ratio tam subiectiua quam obiectiua subdita esse debeat Fidei subiectiuae, quae est habitus, ea quae diuinitus reuelata sunt tamquam optima salutis nostrae remedia iudicandi §. XXXVII. Hinc Fides vtraque, si de illius in rationem Imperio mentio fit, sumitur. Fides autem rationi imperans non solum docet qui veritates rationis adhibendae sint, et quatenus in censum venire possint, verum etiam quousque licitum sit, veritatum reuelatarum cum naturalibus nexum conquirere, et exinde de falsitate, aut veritate illarum iudicium ferre. Hinc et subiectiuae et obiectiuae rationi imperat. §. V.

Est equidem spiritus sanctus Fidei diuinae instaurator, adeoque causa primaria, Fidei subiectiuae, sed non immediate hoc facit, sed per Fidem obiectiuam seu verbum Dei i Thef. II. 13. i Cor. II. 4. 5. Rom. I. 16. XV. 18.; quod diuina poller virtute, non naturali solum, vt aliae orationes, sed supernaturali etiam in effectibus spiritualibus sese exferente. Hinc Luc. VIII. 4. semini, vi in fructus erumpendi praedito; i Petr. I. 23. Iacob. I. 18. Ies. LV. 10. 11. niui, et pluuiae comparatur verbum diuinum. Confer et hic Summi Venerab. Praef. Theol. Dogm. Art. X. §. 7. Thef. XI. et Budd. inst. Theol. Dogm. Lib. I. Cap. II. §. XVII. XVIII. p. 75. 76.

§. LIII.

Quantum vero abest, vt aliorum conscientiae habenas iniici committamus, eo minus hoc admonitione indigebit,

vt rationis obsequium, non alterius, sed propriae Fidei praestari debeat. Taceamus enim, illos qui aliorum Fidei obtemperandum esse adfirmant, inconsulto et sine ratione sufficiente ea adstruere, quae probare nequeunt. Ea tantum in iudicium vocabimus, quae absolute impediunt, quo minus eorum sententia salua possit manere. Si aliorum, non propriae Fidei in nostram rationem competeret imperium, per illius Fidem eamque subiectiuam, §. XVI. determinaretur necesse foret, rationis vsus in iis, quae sine fide cognosci nequeunt. §. XXXVI. Verum enim vero cum accidere possit, vt alterius ratio, vel sit latior et vastior, vel angustior mea, mihi in quibusdam casibus ratio erit captiuanda sub Fidem, in quibus alter rationem et Fidem optime consentire videt, et vice versa in casu opposito. Pari modo cum Fidei dentur gradus, quemadmodum habitus omnes diuersi sunt, quatenus per saepius repetitum exercitium adaucti sunt, vel non; ita iterum etiamsi Fides mea vera sit, alter ardentius et fortius, de mediis, quae ordinem salutis constituunt, potest esse conuictus, quam ipse ego in quo Fides nondum tantam virtutem consequuta est. Hinc fieri potest, vt alter ex motiuis sufficientibus rationem vt Fidei cedat cogere possit, quum mea ratio, eo quod vel argumentis obsequium illius flagrantibus plane desiruitur; vel alia habet, ex quibus agit; vel omnino non, vel coacta tamen debeat obtemperare. Hinc semper tamen residua forent, quae cum Fide non penitus conspirarent. Ergo deesset illius imperium. Imperante enim Fide, omnes difficultates remouentur. Hinc per alterius Fidem mea ratio ad obtemperandum arcessi nequit. Ergo per propriam illud intelligendum, ita vt §. XXXVIII - XLIX. iuimus demonstratum.

H

Ea.

Ea, quae hic pro Lemmatibus recepimus, partim in doctrina de viribus intellectus humani, partim in Theologia Dogmatica confirmata sunt. De eo praesertim, ut Fides, etiam vera et saluifica, gradus habeat diuersos, Sum. V. Praef. Theol. Dogm. Art. XVI. §. 7. Theol. I. et scripturae effata¹ videantur, quibus vel exempla narrantur, quae Fidei maiorem prae alia gradum, significant, Math. VIII. 10. Luc. VII. 9. vel quibus gradus quidam indicantur Ebr. X. 22. Act. VIII. 37. Rom. X. 10.

§. LIV.

Ratio itaque subiectum agens est, tam in examinando Fidei praescripto, seu vero reuelationis sensu, in iis quibus locis potest, inueniendo, quam in obtemperando. Tangit enim nos obligatio, veritates de salute nostra tam distincte et clare cognoscendi: quantum per virium nostrarum conditionem haberi potest. Ad hunc scopum ratio omnino partes suas confert. §. VIII. Nullo hinc modo illicitum esse poterit, per rationis vires id etiam conari, ut tum de Fidei obiectivae effatis, tum de subiectivae officiis, certo reddamur conuicti. At cum neque omnia dogmata ex ratione pateant; §. XXI. XXII. neque a conuenientia interpretationis praescriptorum Fidei, cum principiis naturalibus, ita ut ratio principium diiudicandi, et Lapis quasi Lydius scripturae sit, ad illius veritatem concludi potest; sed ex Fide cognoscitur cur ratio obtemperare debeat Fidei §. XXXIX. seqq. Quod enim alii somniant, scripturae et Fidei in eadem coeantae mandata, per propria virorum sacrorum effata, subiicienda esse examini, quod exclusiue & necessario rationi competeret, illud ipsum eam ob causam falsissimum est. Scriptura ex scriptura interpretanda. Rationis

tionis subsidia hic non negligenda. Primas autem ipsi qui tribuunt, hauriunt aquam cribro, et illorum diiudicationem ex iis principiis deducere cupiunt, ex quibus deriuari nullo pacto potest §. XXI. XXII. ac contra Fidei imperium agunt. §. XXXVIII. seq. Id quidem, quod in hac disceptatione nobis obrudunt munimentum ex Rom. XII. 1. extructum, ita sonans: *si cultus diuinus rationalis esse debet, ratio quoque est, omnium veritatum quae cultum diuinam efficiunt diiudicandi principium*; id roboris non habet, quod sibi hariolantur. Diuini Numinis cultus, rationi conformis omnino esse debet, et est, dum nihil absurdi contra rationem continet. Sed exinde non consequitur, nihil supra rationem in eodem debere offendi, quod certissimum potius est reuelationis criterium §. XXIII. Quod vero est supra rationem, de iis ratio iudicare nequit. De quo iudicium ferre nequit, illius quoque principium esse non potest. Nedum vt sinistre denique ipsum oraculum interpretentur. λογικος enim subiectum cultus diuini respicit, in opposito cultus Dei carnalis, cum vera religio in rationali & libera traditione erga Deum ponatur.

Propugnarunt hunc errorem Arminiani et Sociniani, eam ob causam vt mysteria in dubium vocarent, quae illorum systema omnino respuebat. Eiusdem suspicionis doctores quidam ecclesiae reformatae sese reddiderunt obnoxios, propterea quod eius generis principia in systematibus adhibuerunt, quae hunc abortum fouere videbantur. Explicite vero a nemine defensum esse, exploratum est.

§. LV.

Errores autem aliorum, qui circa hoc Fidei in ratione n imperium, a veritatis deflexerunt tramite, non vnus sunt generis, prout diuersos fontes et fundamenta habent.

H 2

Nimis

Nimis prolixum scriptum nostrum euaderet, si omnia illorum genera adducere, et quemadmodum merentur reuicere propositum esset. Hinc ea potissimum e medio illorum protrahemus, quae et a plurimis, et non sine vlla specie contra nos defendi solent. Reliquorum pondus, vel non ita graue est, vel per praemissa dogmata, absque vlllo negotio possunt expelli. Nemo sane eorum, qui Christi nomen profitentur, et reuelato ab ipso ordini salutis subscribunt, eo facile delabitur, vt hoc Fidei imperium hostilibus armis, plane et aperte tollere audeat. Omnes ferme in eo consentiunt, obtemperandum esse Fidei, sed in eo discédunt, si de subiectis in hoc imperio occurrentibus quaeritur. Hoc modo alii, quorum interfuit hunc errorem alere, & quibus in mentem venit, omnia supra rationem posita dogmata ex reuelatione exterminare, captiuationem rationis sub Fidem, non de ratione sana, sed de falsa praedicauerunt et erronea. Eos vero hoc admonebimus rationem falsam & erroribus obnoxiam, per naturam suam in censum hic venire non posse, minime omnium si de rebus tanti momenti sermo est. Hinc neque Fidei opus esse, quae inanes illius machinationes dispergat, & dilapider, siquidem per se ipsum resuratur. Quodcumque enim per se et absolute falsum est, illud extemplo reuicimus, si de illius falsitate conuincimur. Ea autem, quae erronee, vt vera aut bona cognoscimus, esse falsa et mala tum constat, si sentimus, principiis vniuersalibus, & perfectionis nostrae curae, repugnare. Ratio erronea ex confusione & commixtione idearum trahit originem. §. VI. Quae si tollitur, conceptus nobis distincti et compleri adquiruntur, quibus si vrimur, falsitatem iudiciorum possumus inuisere, & quae ante

rea vt bona vel vera amplexi fumus, ea nunc vt falsa et mala linquimus, et reicimus. Hinc sine Fidei ope erroneae rationis molimenta superantur. Errant ergo, qui Fidem rationi, quae erroribus agitur, imperare venditant, eo quod nullus ipsi locus datur et ex se ipsa potest refelli. Quae supra de hoc argumento demonstratum iuimus, luce clarius meridiana hoc comprobant. Ibi enim quae stabiliuimus non de ratione erronea, sed sana, cuius notionem §. V. exhibuimus, valent.

§. LVI.

Similes sunt his, qui rationem equidem sub Fidei imperium redigendam esse largiuntur, sed hoc eam ob causam fieri debere autumant, quod Fidei est adversaria. Quorum profyllogismus cum fundamentum non habeat, sed veritatibus supra enucleatis inconueniens sit. §. XXII. eo minus, quo tendunt intrabunt, quo magis illorum improuidentia vituperanda videretur, qui paratissimi semper sunt, iis in locis innumeras contradictionum cateruas numerare, quorum intimum consensum consulto inuisere aut nolunt, aut propter male conceptas opiniones nequeunt. Neque vero Fides iubere potest, nec iubet, vt ea, quae per rationem absolute sunt contradictoria, vt vera credamus et agnoscamus. §. XXXIX. siquidem vel summa Dei omnipotentia ea actuari nequit, quae per se sunt impossibilia, cumque principiis generalissimis conformari nequeunt. Ergo nec Fides nobis illorum fruitionem, tamquam certo futuram, potest polliceri. Quae itaque per rationem implicat simpliciter, ad ea quoque extendere Fidei imperium sese nequit. §. XXXIX. seqq. Ergo erroneum est, eorum de Fidei imperio iudicium, qui

um, qui illud eam ob causam Fidei concedendum esse declarant, quod ratio ipsi contrariatur. Peccant in hoc pluri-
mi, qui imaginationi nimis confidunt. Hi fere sunt, qui sibi-
met ipsis systema de salute nostra prouehenda, precario com-
ponunt sacris et vniuersalibus principiis rationis omni-
no contrarium. Quod cum numquam ex votis suis de-
fendi posse sentiunt, ad captiuationem rationis sub
Fidem prouocant, cum potius illorum nimis effrena-
tum ingenium & indomitum in debitos carceres mitten-
dum esset.

§. LVII.

Commiseratione autem magis quam refutatione digni
videntur ii, quorum vel nudum rationis nomen bilem com-
mouere, et insensibilissimos iis omnibus reddere potest, quae
ex eius ambitu proficiscuntur. Coniicere quilibet facile po-
terit, quod tandem diuerticulum hoc hominum genus sibi
hic aperiri, fuerit vaticinatum. Non amplius pra se fe-
runt, imperium Fidei, omnem omnino rationis usum ex-
cludere. Hanc gentem vix ac ne vix quidem ad frugem
reuocari posse existimamus. Cum supra iam iam illorum
recessum demoliri operam nauauimus §. IX. X. nunc non
acta agemus. Interim quemadmodum vulgaris ipsis mos
esse solet, vt quidquid in buccam venerit, nulla habita di-
ferimini et veritatis ratione, edant, et communis iuris faci-
ant, notissimum illud: in verbis simus faciles, sequuntur tam-
quam symbolum; ita hic breuibus tetigisse, quam longe ab
omni vsu loquendi boni viri recedant, pigere nos non poterit.
Quid enim minus acumine indiget, quam duo haec: *Fidem*
rationem tollere, & Fidem rationi imperare, toto coelo distare.
Qui

Qui fieri poterit, vt Fides rationis vsum in salutaribus componere et dirigere possit, §. XXXVI. si eiusdem adplicatio in genere est remouenda? Verum Theosophorum, vt appellari volunt, scripta non solum ubiuis luculentissima huius contradictorii erroris, vestigia tradunt, sed mirifice etiam testantur, quo deferri homo possit, qui ambobus oculis captus, rationi nuntium remisit, et crassissimis tenebris inuolutus, imaginationis intempestiuos abortus, tamquam euangelia veneratur, et nisi verbo diuino anteponit, aequales tamen ipsis partes tribuit, coelum et terram mouens, si immaturis et deformibus sensis optatus denegatur ad sensus. Quum vero dolus, et acuta plerumque fraus huius farraginis scaturigo sit, eo ferius ipsis occurrendum est, quo impudentius nobis sub hoc titulo ea pertinaciter tamquam ex tripode dicta, obtrudunt, quae aegrota mens somniat: vix vlllo alio remedio, quam Iuuenalis acerrima lixivia, ad meliora reuocanda.

§. LVIII.

Quae restant adhuc illorum, qui a vero tramite aberrantes in deua praecipitant, species, vel tantum momenti non habent, vel ipsae primo impetu cornua infringunt, et robur omne amittunt, adeoque longiori oratione non erunt recensendae; sed eorum potius malitia aduersanda qui blandis equidem verbis imperium hoc fateri videntur, re autem ipsa non admittunt. Quorum mens cum non ex verbis diiudicari possit, eo maiorem prospiciam requirunt, quo grauiora incommoda illis auctoribus in disciplinam sanctiorem promanare solent. Plerumuis enim fortissimi sunt Fidei huius imperii promachi, illudque stringentissimis rationibus, ab ipsis

ipsis propugnari, haberi volunt: sub hoc vero prætextu simpliciores vel mille argutiis et subtilitatibus, omni pietati, veroque numinis cultui e diametro aduersariis irretiunt, cuius ramentum suspicionem in ipsos non cadere prae se ferunt, Fidei scilicet quod Fidei est, perfidiose attribuentes. Sicuti Finis, quem infelici huic negotio praefixum habent, diuersus esse solet, ira quidam, rem suam tam vafre agere sciunt, vt profanissimam causam iis, quae maximam pietatis et religionis speciem simulant, coloribus obducere didicerint. Accensendus huic classi, ni fallimur, est, quem saepius nominauimus Baylius. Nemo sane, qui quosdam locos ex scriptis illius, extra nexum constitutos, legerit, anguem in herba latere facile detexerit. Verba, quibus Fidei in rationem triumphum ad coelum vsque laudibus effert, minimime omnium eam ob causam, tam sollicitè erant conquisita, vt reuerentiae, qua erga diuinam salutis regulam flagrare volebat, essent testes, sed longe aliud respexisse videntur. Omnem enim operam cum nauaret, vt Fidem & rationis pugnam probaret, si minutissima quaeuis compilauerat, quae speciem tantum fini suo addere poterant, eo, glaucoma prudentibus obducere cupit, si prioris in posteriorem *Triumphum* machinatur. Modum sane excederemus, si Baylio acumen, quod alias satis declarauit, defuisse adfereremus, cuius ope innotescere ipsi potuissent, ad absolute contradictoria non dari obligationem. Ergo nec Fidem supra ea, quae ratio ipsi contradisputat, posse triumphare. Verum quam proxime argutiis et sophismatibus suis metam contingere gestiuerit, id aliorum disceptationi relinquere malumus, quam inconsulto obseruantiam caeteris illius promeritis debitam
 lac-

laedere. Complures sane sunt, qui eiusdem vestigia premunt, quos tamen sigillatim restringere, scripti nostri partim limites prohibent, neque cordatiores deerunt, qui proindebunt, ne quid detrimenti exinde capiat res Christianorum publica.

Quam Iohannes Epist. I. Cap. V. 4. Fidei victoriam tribuit, ea a Fidei imperio longissime differt, et temere cum eodem commiscetur. subsequens enim epitheton luculentius demonstrat, non de Fide triumphante in rationem ut inimicam, sed de Fide, victoriam erga mundum deportante, hic esse sermonem. Mundus vero qualem significatum & in sacris literis in genere, et hoc loco habere possit et debeat, neminem facile fugerit. Hic enim Apostolum de Fide, quatenus carnales cupiditates, et terrestrium rerum speciosum valde allectum spernit et vincit fermocinari, contextus verberime docet.

SECTIO TERTIA,

QVAE PROBAT FIDEI IMPERIVM ESSE RATIONI CONFORME.

§. LIX.

Sic altera quoque operis nostri particula confecta est. Tertia nobis restat, quae est, ut enictum illud reddatur, *Fidei in rationem imperium esse rationi conforme* §. II. Eorum maxime causa huic negotio reliquum spatium dicandum videtur, qui ad sensum, quem alicui rei tribuere inuitantur, secundum rationalitatem, ut philosophis loquendi mos est, metiuntur. Quamquam vero istud, ipsa, quam in tractatione sequuti sumus methodus, satis superque possit confirmari.

firmare, adeoque sapientibus, etiam si hoc praeterentes silentio, colophonem scripto imponeremus, non foret obstaculo: quoniam tamen sapientum plerumque pars solet esse minima, plurimi vero ducuntur opinionibus, ut omnibus fiat fatis, quam nobis lectorum beniuolentia adhuc dabit veniam huic rei impertiemur. Rationis quidem usum in pendendis officiis nostris per reuelationem determinatis, non esse in genere illicitum, supra iam adsertum est. §. IX. LVL. Ita vero concludere, hoc vel illud officium cum ratione consentire, non possum perspicere, semperque de illius cum ratione conformitate ad eiusdem veritatem, et nostram obligationem concludere, praecipitium est, ipsi Fidei imperio contrarium et insensum. Largiamur vero idque ad tempus, licet non concedamus, ratiocinii huius veritatem, ut eo felicius, et eorum audaciae obuiam iri possit, qui sibi persuasum habent, hoc imperium esse rationi inconueniens, et omnino incongruum. Atque cum in praegressis iamiam multa, quae huc faciunt, explicata fuerint, eo breuiores esse licebit, ne qui huiuscemodi lucrubationibus demandati sunt termini, nimis irreuerenter transgrediamur. Ea enim copiose recensere, quae in doctrina de rerum causis, et principis generalibus perhibentur, et in hoc capite vel praesumenda vel conferenda sunt, et scopo nostro aduersatur, et promissis non conuenit.

§. LX.

Si subiecto cuiusdam praedicatorum aliquod aut conuenire aut non conuenire ponimus, *serimus iudicium*. Hoc iudicium, vel cum aliis veritatibus potest coniungi, adeoque cum iisdem esse in nexu, vel non. Priori casu cum illis *consentit*, posteriori *repugnat*.

pugnat. Quodcumque ergo iudicium, non solum cum aliis propositionibus, simul poni potest, verum etiam per easdem determinatur, cum illis consentit. Quod cum ratione, et veritatibus inde euctis consentit, rationi *conforme est, seu rationale.* Duo igitur haec, si de Fidei in rationem imperio plana facta fuerint: 1) Illud cum veritatibus, quae ex rationis lumine notae sunt, simul posse poni, absque contradictione; 2) per easdem certissime determinari: indubium quoque erit, illud esse rationale. Quae enim inoluunt, sunt contra rationem, adeoque ad ambitum illius non pertinent, qui complexu veritatum, in arctissimo nexu inuicem constitutarum, absoluitur. Quod autem iudicium ex aliis rationis principiis potest deriuari, per eadem determinatur. Omnes igitur veritates cum proxime inuicem coniunctae sint, vna alteram determinat, et quaecumque ita est determinata, rationi erit conformis.

Sic si de Fide, tamquam de subiecto, adserimus, ipsi conuenire in rationem imperium, oritur iudicium. Ex illius cum reliquis principiis rationis conuenientia, aut disconuenientia, diiudicanda est, eiusdem vel rationabilitas vel irrationabilitas. Si vero ad rationabilitatem non solum contradictionis absentiam, verum etiam, vt per ipsum veritatum rationalium nexum determinetur, requirimus, id eo fit respectu, vt ab eo quoque discernatur: quod *supra rationem* positum nuncupant. *suprarationalia*, quamuis respectu huius rationalia dici queant, vt contradictione non laborent, alterum tamen deest criterium. Fidei autem imperium non solum non contradictorium, sed neque *supra rationem* est.

§. LXI.

Propositio: *Fidei competit in rationem imperium, absque con-*

I 2

tra-

traditione, vna cum aliis, quae ratio obiectiua docet, poni potest, adeoque ipsi non repugnat. §. LX. Contradictoria enim cum sint, si posito vno tollitur alterum, et vice versa: si efficitur per Fidei imperium non aliud officium, cuius nobis observatio incumbit, tolli, atque dirumpi, neque illud alii veritati salutaris contrariari, irrevocabile est idem non esse contradictorium, aut rationi repugnans, ergo conforme; quod variis modis evinci poterit. Ipsum enim subiectum praedicato convenire, nec hoc per illud subverti, anteriora satis superque docent, quibus hoc imperium demonstratum iuimus, quod fieri non poruisset, si subiectum cum praedicato inuoluisset. Contradictoriis enim, vel maxime strenua demonstratio veritatem conciliare nequit. Quo scilicet patrato officio, ad summum certitudinis gradum euehimur in iis, quae de salute nostra memoriae tradita sunt, non proletrarium; illud per alia officia in cassum reduci non posse, etiam a priori iam liquet. Quam enim rationi conforme est, ut de salutarium distincta, vera, et quanta ad vitam sufficiens est, cognitio- ne firmus solliciti: tantum quoque abest ut ea subsidia, quorum usu huic officio satis possumus facere, eidem sint incon- sentanea aut inconuenientia. Inter quae cum Fidei imperium omnino ut optimum referendum sit. §. XXXVIII-XLIX. quidquid in genere valet, de hoc eo minus in dubium vocari poterit, quo euidentius exempla in contrarium, damnum inde redundans comprobant. Ea omnia, quae ab aduersariis contra disputantur, eius generis sunt, ut examen sustinere haud valeant. Vel enim falsum et non genuinum sibi machinantur imperium, quod ut natura sua rationi incongruum est, ita illud defendere nolumus; vel cuius ratio- nabi-

nabilitatem ob inhaerentia ipsis praeiudicia cognoscere non possunt, absolute vllam habere negant.

Veritates qua veritates cum nunquam sibi possint contradicere, simulatque conceditur demonstrationem, quam de Fidei imperio induximus, regulis Logicis esse conuenientem, concessum quoque est, illud esse verum. Si verum est, reliquis veritatibus non repugnat, si non repugnat, consentit; si consentit, est ipsis conforme, ergo rationale. Quicumque ergo largitur, posse hoc Fidei imperium ex principiis sufficientibus demonstrari, illius cum ratione conformitatem negare nequit.

§. LXII.

Altera, qua iudicium, quod rationi conforme dicitur, instructa esse debet nota, ea est, vt per alias rationis veritates sufficienter sit determinatum. §. LX. Quodcumque alterius rationem sufficientem comprehendit, alterum determinat. Quod si ergo ex rationis dogmatibus complere et adaequate huius imperii necessitas poterit euolui, complectuntur imperii Fidei rationem sufficientem. Ergo per eadem determinatur, Fidem debere imperare rationi. Extra omnem igitur dubitationis aleam cum sit, vt eae ipsae doctrinae, quibus in aneriori demonstratione vsi sumus, ex rationis obiectiuae ambitu non solum desumptae sint, sed etiam viribus subiectiuae cognosci possint, inficias ire nemo poterit, hoc imperium per easdem determinari. Ex rationis enim principis nouimus, vires nostras esse limitatas atque deprauatas; nouimus Deum amore erga nos commotum flagrantissimo, in quibus versabamur tenebris, reuelationis lucem nobis concessisse, cui vt omnimodam debemus

I 3 reue-

reuerentiam, ita est Fide omnino dignissima, omnigenaque bona pollicetur, quae omnem rationis captum transcendunt, sola Fide capeffenda. Ipsa quoque cum nos natura doceat, ut iis subsidiis potiri studeamus, quorum vsus nos reddere potest felicissimos; imponit etiam Fidei studium, quae itaque ut rationis vsum determinat, ita imperium tenet, per propria sic rationis principia determinatum. Ergo et alterum rationalitatis criterium habet. §. LX.

Opus vix esse videtur hic rationis in *sbimet relictam*, & *excitaram* discrimine, quod Canzius in regim. Dei vniuersali §. DCCCXCI. notauit. Quorum videlicet nexum inuenimur, vel ex meris viribus naturalibus, et solis rationis obiectivae principii cognoscimus; vel in coniunctione cum dogmatibus reuelatis. Hanc *excitaram*, illam sibi *relictam* appellat. Vbi non negamus, quaedam in huius imperii demonstratione occurrere, quae non facile cuiilibet, viribus et principii naturalibus solum inhaerenti obuia sunt. Verum cum a potiori fieri soleat denominatio, nimis subtiliores esse in notionibus hifce enucleandis et computandis nolumus.

§. LXIII.

Omnes actiones et mutationes, ad quas subeundas aut omittendas sumus obligati, sub *officiorum* nomine veniunt. Iam tangere nos constat obligationem id prospiciendi, ut ratio Fidei dicto sit audiens, idque tam in credendo §. XXXVIII-XLII. quam in agendo, §. XLV-XLVIII. et sperando, §. XLIX-LII. per motiua, partim ab ipsis, quae nobis inde exsurgunt commodis et praerogatiuis, partim a mandato diuino desumpta. Ergo nostrum est officium eo esse intentos, ut Fides imperium in rationem exerceat. Exinde

indè verò etiam nihii pronius sequitur, quam hoc, esse hoc imperium necessario rationale. Impossibilia enim et contradictoria, cum omnem excutiant obligationem, simulatque ex principiis sufficientibus liquet, actionem aliquam esse nostri officii, simulac negari non potest, illius susceptionem aut omissionem non solum non inuoluere, verum per motiua quoque et argumenta determinantia absolute requiri. Hinc vtrumque criterium de conformitate iudicii cum ratione adest, hinc eiusdem rationalitas. §. LX.

Hoc sicuti in genere de omnibus officiis, quae homini Christiano incumbunt, adfirmare licet, ita etiam de hoc valet in specie. Omne enim officium determinatur per motiua. Ergo inter actionem ipsam, quae patranda est, et inter motiua est nexus, siue ex principiis mere naturalibus, siue ex reuelatis proficiantur. Vbi autem nexus ibi moralitas. Quod vero non sic interpretari volumus, ac si distincte et scientifice semper nexum, qui officia et motiua illa determinantia intercedit, possemus monstrare et ante oculos ponere.

§. LXIV.

Absit igitur, vt hoc Fidei imperium absurdum diceatur et absolum, cum vel in ipsis rebus factis, vbi improbabilia euenerunt, et effici potuerunt, rationis obsequium requiratur; idemque de imperantium iussis et magistratum mandatis valeat. Fieri enim non raro solet; vt nisi plura, totidem tamen, circa factum aliquod adsint rationis momenta, per quae eiusdem veritas magis neganda videtur, quam adstruenda. Quae quantam demum prae se speciem habeant, non tamen merito sufficiunt, vt eiusmodi facta absolute in dubium vocemus, aut omnino accidisse inficias

facias eamus, quamdiu probari nondum poterit auctori referenti Fidem non debere, eundemque temere nos celare, mendacisque typographorum prelis molestum esse voluisse. Quousque enim firma residet, quam hermeneutici tradunt regulam, de aequitate interpreti exercenda, eo tenus Fide dignus manet in relationibus, donec rationes adsint in contrarium. Absentibus vero factum aliquod impossibile videri potest, quod praesentes non negassent. Hinc quicumque auctor sufficiente dexteritate instructus, omnem speciem a se amolitus est, ut quidquam referat, quod veritati non conveniat, Fidem meretur, etiam in illorum factorum, quae ipse oculis suis vidit, relatione, quae improbabilia nobis videntur. Atque hoc ipsum rationis in eiusmodi rebus, obsequium non rationi solum conforme, sed et necessarium est. Eo enim migrato omnis historica Fides tolleretur, et corrueret, si minus prudenter, ob unum alterumque, in quo totius rei cardo non vertitur, momentum, quodque non nisi praesenter observare licebat, tota res dubiis subiiceretur. Nimis prolixiores et molesti ne euaderemus timendum est, si exemplis ea, quae disputauimus, illustrare, et hoc modo tempus terere vellemus, quum et systemate maxime naturali, et in eadem occurrentibus observationibus et experimentis physicis, complures eiusmodi casus, qui huc spectant, sint obuii, quibus rite meditatis, eo minus absurdum aut rationi incongruum Fidei imperium videri poterit, quo certius hinc rationis obedientiam, in rebus etiam facti naturalibus, respectu nullo ad spiritualia habito, postulari sentimus.

§. LXV.

Pari modo comparatum est, si de rationis captiuatione, circa edicta et mandata superiorum quaeritur. Multa profecto saepius iubentur, et a magistratibus, penes quos summa imperii est, inculcantur, quorum respectus et finis proximus nos omnino later. At vero eam ob causam, quoniam illorum cum consiliis principum nexum non nouimus, eadem vel negligere vel transire erit licitum? Stat hic, ut aiunt, pro ratione voluntas. Nihilo tamen minus, qui in consentaneum et absonum hoc diceret, modum profecto transgredereetur. Quum neque consilii semper, neque officii sit principis, ut cum legibus, quas proposuit, rationem illarum sufficientem connectat, ita subditi titulum parum conuenit, sollicito de eodem scrutari. Videndum est potius, qui legislatori satis fiat, non anxie quaerendum cur maxime leges datae sint, et qua ratione cum nostra, et totius reipublicae, quam interdum aut parum aut nihil augere videntur, salutem conspirent. Praesupponitur enim, vel saltem praesupponendum est, magistratum, cui salutis ciuium cura incumbit, nihil quod bono publico aut inimicum aut inconueniens sit, esse concessurum, nedum per edicta imperaturum. Quanta igitur munimenta iis erunt superanda, qui rationis erga Fidem obsequium absurditatis et inconformitatis accusant? Erubescant sane, si eidem in illis locis partes esse offenderint, quibus minime fuerint suspicati.

§. LXVI.

Rebus sic stantibus non ex asse nobis satisfecisse videntur,

K

dentur, qui illud Fidei imperium, ex sola reuerentia, Deo debita derivare conantur. Saltim hoc modo iis, qui hostilibus armis in religionem inimicum impetum struunt, varia concedunt receptacula, ex quibus rationalitatem illius suffodi posse precario quidem arbitrantur. Farendum omnino est, obligationem nostram circa rationis obsequium actuan- dum, ex hoc fundamento mirum in modum augeri, ve- rum apud eos tamen, qui opinionibus se trahi patiuntur, falsum plerumque residere solet praeiudicium, ac si haec obedientia eam ob causam esset necessaria, quod alias in- firma religionis nostrae, ut loqui consuecunt, pars, non satis commode contra rationis insultus possit defendi, adeo- que ad Fidei imperium refugiendum, atque ut quid pro quo adfirmetur, ad officia ex reuerentia Deo praestanda, pro- uocandum. At ne species sophismatum illorum relinquatur, si videmus imperium istud sponte, ac prono alueo, ex ipsa rationis indole sequi, et principiis e medio illius ambitu de- ductis, posse irreuocabiliter demonstrari. Multa enim no- bis per obseruantiam et timorem domini, qui est omnis sa- pientiae initium, inculcari, qui negauerit, credo fore ne- minem. Istud vero exinde nondum in genere, saltim non sufficienter patet, vtrum hic vel ille rationis, quam ipsam nobis summum Numen benignissime concessit, vsus, reue- rentiae officio sit inconueniens vel non, sed hoc aliunde de- mum monstrandum est, si illorum audaciae obuiam ire vo- luerimus, qui impudico ausu, id ipsum eam ob causam in- dubium vocant, quod sic rationis obsequium, coactum sem- per nec liberum adeoque absurdum sit. Qui vero cer- tissime sibi habet persuasum, in Fide esse causam sufficien- tem, qui ratio in diuinis adhiberi possit, et debeat, ille demum

demum ope reuerentiae, qua erga Deum se flagrare debere sentit, facilius officio huic satisfacere potest, quam qui huius imperii optime conscius, tollere id quidem nequit, eiusdem tamen ob veri erga Deum amoris et obseruantiae defectum immemor est. Patet tandem quantum illi a vero aberrant, qui imperium Fidei in rationem, per reuerentiam Deo habendam, explicant.

§. LXVII.

Facilius interim hi excusari poterunt, quam quibus in mentem venit, hoc Fidei imperium per habitum quemdam infusum, viribusque nostris non congruum absolui. Omnia enim, quae de huiusmodi habitibus proferri solent, sicuti in genere sine ulteriori confirmatione et sufficiente fundamento adsumuntur, ita et hic praesertim languescens auctorum ingenium praedicant. Habitus enim cum nullo alio modo, nisi per saepius repetitum exercitium comparatur, absurditatem olet ille, qui hoc modo non est adquisitus, qualis cum sit, qui infusus est et viribus nostris non conuenit, sponte elucet eundem esse absurdum. Hinc fieri ex hoc argumento nequit, ut Fidei imperium constituat, utpote quod ipsae rationi conuenientissimum est. Verum cum nihil unquam fuerit tam absurdum, quod non a quodam fuerit defensum, sic et non defuere, qui hunc errorem contra quem disputauimus, propugnauerint. Per multos sane illius affectas in illorum caterua numerare licet, qui sub Fanaticorum nomine innotescere solent. Paulisper tantum Lector Theosophorum litteras perlustrat, et abundantia huius erroris deprehendet vestigia, si ad hunc locum infallibilibus suis commentationibus perueniunt. Nunc

K 2

nemi-

neminem, nisi qui ad similem quam sibi inflatam gratularur cognitionem, adscenderit, rationem sub Fidem posse ducere captivam, adfirmant; nunc plane negant, rationis obiectiones, contra salutaria quaedam dogmata, ex rationis principiis posse refutari, aut conuelli, nisi supernaturali adiumentum, quod mille nominibus adficiunt, adcesserit; et quae restant adhuc densissimarum tenebrarum testimonium: cum tamen luculentissime ex praemissis edoceri possit, rationis obsequium non solum ex propriis eiusdem argumentis determinari, verum etiam, nisi omnia, plurima tamen dubia, quae ratio Fidei et reuelationi solet opponere ex eadem posse resolui. Neque vero hoc modo supernaturalibus, quarum in regeneratione reddimur participes, viribus, virtus denegatur debita. Hoc enim firmum manet, illum qui salutariter, de veritatibus, quae de vnione nostra cum Deo instituenda prodita sunt, conuictus est, completius & adaequatius huic muneri posse satagere; Quamuis ille, qui Logice tantum doctrinas hasce tractat, etiam illius officii & memor esse possit & debeat, licet non eadem ratione & modo, quod tamen supra nominati aduersarii cupiunt ire inficias.

§. LXVIII.

Imperium Fidei in rationem, quod ex rationis principiis sufficienter & adaequate, vt officium circa diuina obseruandum, determinari monstrauimus, intellectus perfectioni mirum in modum cumulum addit. Augetur eodem perfectio illius tam extensiuam, quam intensiuam. Plurimum enim instruitur doctrinarum cognitione, quam ipsi

ipfi e nexu naturali innotefcebant. Difficultares & incommoda, quae variorum dogmatum confenfum & conuenientiam reddebant difficilem, radicitus euertuntur, & diffipantur, praefantiffimisque motivis accingitur, quibus non vulgare competit, circa actiones, quae falutem noftram tendunt aeternam, robur. In omnibus calamitatibus & fortuna aduerfa bene nos fperare iubet, & optima nobis a Numinis celfiffimi bonitate augurari. Sunt hae perfectiones, ex rationis erga Fidem obfequio intellectui nofthro oriundae, eius generis, vt negari nequeat, pertinere ad officia illius, iisdem potiri. §. XXXV. Negligunt itaque & parum adcurate hifce officiis morem gerunt, qui infipienter iisdem feſe refragrarios profitentur; qui vel explicite illius neceſſitatem audent reddere dubiam; vel occulte id agunt, vt illud in abſurditatis ſuſpicionem redigant, varias adhibentes infidias, quibus fini perperam propoſito poſſint facere factis. Admonendi interim potius videntur, ne quod infenſiffimo conatu aggrediuntur, ſerius pro inſuperabili habeant, ita vt ipſos conſilii male initi poeniteat; quam refutandi. Siquidem quod aduerſarios ſe Fidei teſtantur imperio, non acuminis ſed voluntatis defectibus adnumerandum eſt.

§. LXIX.

Imperium Fidei in rationem rationale, iuſtum et licitum rationis in diuinis uſum determinat. §. XXXVIII-XLIX. Hinc operae pretium eſt, de adcurata et definita illius explicatione fuiſſe curioſos. Vberrimum ſane tra-

Statio illius fructum habet, non solum in doctrinis, quae supra cognitionem nostram positae sunt; §. XXXIX-XLII. verum etiam in actionibus subeundis, XLIV-XLVIII. atque contra immatura rationis circa futura Sophismata nos praemunit. §. XLIX. LI. Multa inde problemata resoluuntur, et resolui possunt, quorum autem sigillatim mentionem, eam ob causam praeterire debemus, ne citra modum extendantur et protrahantur scripti consueti limites. Quemadmodum vero abusus usum rectum non tollit; ita iustae causae illud nequiquam adscribendum est, si aliorum proteruia finistre Fidei imperium usurpat, sub eiusque titulo futilia nobis et inepta veneunt Sophismata, quae specie quadam Fidei imperium simulante indui solent. Quorum impudicitia, cum iamiam debitas poenas luerit, §. LV. hic eam, eo lubentius praeteriuimus, quo minus apud prudentes inueniet ingressum. Satis nobis sit monuisse, ne quod ab aliorum vitio procedit, id Fidei imperio, quod rationi congruum esse probauimus, inconulto adscribatur.

§. LXX.

Quam inconueniens denique illorum veritati sit opinio, qui deficientibus atque exhaustis viribus naturalibus, nihil amplius posse effici strenue contendunt, illud ipsum ex praegressis, exiguo studio poterit explicari. Ratione obiectivae optime est consentaneum, ut subiectivae in multarum rerum ignoratione versetur. Quam multa enim sunt, quae nescimus. §. XIII. XV. Hinc nec vlllo iure illud falsitatis adulari poterit, posse nos per Fidem multis de rebus

bus fieri certiores, de quarum veritate aut falsitate, ratio sibi relicta disceptare et iudicium discretium ferre nequit. Hinc in iis casibus, vbi per Fidei et rationis naturam eiusdem applicationi figuntur termini, Fides tamen quaedam nobis poterit repraesentare, quae rationis ambitu frustra indagatur. Testes nobis ipsa dogmata reuelationem diuinam strictè sumtam constituentia, sunt. Quis demum ex rationis principiis indubium redderet, circa salutis nostrae sempiternae procurationem, Deum occupari Triunum, nisi Fides huius imperii fecisset mentionem? Sic in reliquis quoque doctrinis, quae limitatam rationis constitutionem superant, vltioremque illius progressum repudiant. Verum enim vero cum tamen non omni omnino harum veritatum supernaturalium cognitione, quanta demum sit, sumus destituti, quam rationi nullo pacto cognitam, solius Fidei manifestationi ferimus acceptam: Illud irreuocabili tenore pater, disconuenientem esse eorum cum Fidei imperio rationali sententiam, qui viribus naturalibus exhaustis vltiorem dari de salutaribus dogmatibus notitiam, negare apud se constituunt.

§. LXXI.

Tentauius sic quid humeri valuerint. Non vsque eo virium nostrarum tenuitatis sumus ignari, vt ea a nobis praestita esse iactitemus, quae de hoc argumento ab aliis praestari potuissent. Lubentissime concedimus aliorum, in huius imperii liniatori tractatione vires, nostras e longinquo antecellere. Hoc ipsum enim priusquam manus operi admoueremus, erat persuasum. Neque tandem

dem id laboribus nostris vlla ratione intendimus , vt doctis accenserentur artificijs. Declaramus sane , numquam nos tantum esse philauriae concessuros robur , vt ad illorum inemendabilem pares nos ostentemus explicationem, ad quam subeundam nos sentimus ineptissimos. Nihil amplius nobis erit in votis , quam vt lectorum beniuolentia , ea , quae nec erudite nec intemerate , a nobis disceptata sunt , aequi bonique habeant , atque vt ex veri vera cupiditate profecta , interpretentur. Quod si ab illorum modestia erimus consequuti , omnium nos votorum profitebimur compotes , et operae nostrae imponemus

F I N E M.

AESTVMATISSIMO
RESPONDENTI

S. P. D.

PRAESES.

Quo longior et copiosior euasit disputatio TVA, eo breuiores a me habebis litteras, licet vel longissimae vix sufficerent, si ea omnia scribere vellent, quorum mihi et de argumento, quod disputas, et de TEmet ipso, et de parente TVO, insigniter de me merito, cum maxime in mentem venit. Vtar igitur delectu, eaque duntaxat contrabam, de quibus TE publice certiores fieri, TVA aequae ac mea aliorumque interesse videtur. Argumentum disputationis TVAE dudum existimaui temporibus nostris apprime conuenire, editoque a me iudici doctrinarum commode et utiliter disputandarum inserui. Neque fuit, cur optioni a TE factae, in designanda TIBI scriptionis publicae materia, refragarer: cuius me necdum poenituit. Ita enim solus elaborasti, in grauiissima hac doctrinna circumspice explicanda, sollicite efficienda, atque ab aduersariorum impugnationibus vindicanda, vt mihi certe industriam, dexteritatem, factosque in rerum sacrarum fideique pariter ac rationis intelligentia progressus approbaueris. Quam ob rem scriptum TVVM tirocinio publice ponendo dandoque profectuum documento destinatum, neque lituris, neque tractationibus, neque accessionibus, quidquam immutandum esse putavi, quamuis non desuerint, in quibus aliter saltem rationes subducturus fuisset, si TE ita iuuare voluisset, vt in societatem scriptionis ingrederer, atque vel aliquam laboris TVI partem meam facerem. Multo minus hic supplementorum ad locupletandam dissertationem TVAM non ineptorum censum agam, ne tempus spatiumque illis praeripiam,

L
quae

quae de TE meaque in TE voluntate commemoranda restant amplissima. Licet enim omnes, qui me audiunt, obseruare, iuuare et ornare, pro diuersa neecessitudinis et opportunitatis ratione debeam, iisque prodesse studeam, illis tamen praecipuas amoris, studii operaeque partes tribuendas esse duco, quos in fidem meam recepi et familiaritatem, in quam vel ipsimet sua in me obseruantia concesserunt, vel ab aliis traditi sunt, quibus priuato aut publico nomine debeo. In quibus singularem plane locum TIBI vindicat, et TVA diligenter culta, et maxime reuerendi parentis inprimis amicitia, quem domi olim praecceptorem habui, cuique cum prima elegantiorum litterarum, quibus puerilis aetas imbui potest, fundamenta, tum omnem fere proficiendi ardorem, et voluptatis ex litteris capiendae sensum et conscientiam, et veri rectique cupiditatem, et innumera beneficia ingenii animique a prima aetate sollicitate formati accepta refero. Quam ob rem non mediocriter laetor opportunitate, in TE formando TVISque bonarum artium et sanctioris inprimis doctrinae studiis perficiendis, si non parvam gratiam referendi, testificandi saltem approbandique venerando parenti TVO, animum nec ingratum, nec pristinae consuetudinis inmemorem. Cui et meo TVOque nomine publice gratias ago, quod TE quartum annum hic suis sumptibus aluit, nihilque illorum desiderari passus est, quibus profectus TVI accelerari, prouehique potuerunt: et vere atque ex animo gratulor redditum TVVM non sine publico specimine dexteritatis atque doctrinae, ipsamque spem, quam de TE fecisti eximiam. TE vero nec opere laudabo, nec anxie commendabo, quod utrumque ipsa re rectius et feliciter praestabis. Breuiter tamen temporis a TE locati rationes reddam. Praeter operam scholis meis dogmaticis, hermeneuticis, Theolog. moralis, antiheticis, atque exercitiis disputandi datam, ex ordine Theologico venerandorum collegarum MICHAELIS, KNAPPI et B. CLAWSWITZII auditionibus exegeticis, historiae et philologiae sacrae, atque homileticis interfuisti, ex reliquis vero doctoribus perillustrem L. B. de WOLFF atque celeberrimos, LANGIVM, STIEBRITZIVM, MEIERVM, KRÜGERVM et JOACHIMVM, per singulas Philosophiae et Mathematicos partes, philo-

logiam

logiam et historiam tam naturalem, quam civilem, praeceptores habuisti. Hoc te unum nunc rogo maiorem in modum. Si me amas, atque a me amari cupis, si TVA studia et officia vis mihi gratiora efficere, quamquam sunt gratissima, hoc mihi da atque largire, ut omnem hunc litterarum doctrinarumque apparatus, praestabilesque dotes diuinitus in TE cumulas, per omnem vitam reliquam, vni Deo vindices, commodes et consecres, ipsique soli doctrinae, quam disputas, obseruatissime viuas et inservias. Ita TIBI, Parenti TVO venerabili, TVIS omnibus, et mihi viues feliciter. Dedi Halae ad Salam, in Academia Fridericiana d. XXVIII. Ian. MDCCLII.

Schebt euch nur ihr stolzen Höhen,
Und laßt der Schlüsse Stärke sehen,
Damit ihr Christi Reich bekriegt.
O Eure Festung ist zerstört,
Da ihr Euch wieder GOTT empöret,
Hier Schwerdt des HERRN und dieses siegt.

Der Sieg ist da weil tapfre Männer,
Und wahrer Wissenschaften Kenner,
Die Schwäche Menschlicher Vernunft,
Selbst mit vernünftgen Gründen zeigen,
Hier muß die Unvernunft wol schweigen.
Nur spottet sie bei ihrer Zunft.

Seinem Hochgeertesten Herrn Schwager, als Verfertiger und Verteidiger einer Abhandlung, von der Gefangennehmung der Vernunft, unter dem Gehorsam des Glaubens, wünschet über die Thorheiten der verkerten Vernunft, einen Sieg nach dem andern, nebst allem Wolergehen

Desen ergebenster Freund und Diener

J. G. Degner,
Prediger zu Dauterode.

L 2

MON.

MONSIEUR

Je ferois indigne de l'amitié, que Vous me faites l'honneur d'avoir pour moi, si je laissois échaper l'occasion qui se présente de Vous assurer, de la vive estime dont je suis pénétré pour Vous. Je ne manquerai pas de mettre tout en oeuvre pour conserver l'affection d'une personne dont le mérite & les qualités du coeur, me sont parfaitement connues. L'aplaudissement général que Vous ne pouvez manquer de Vous concilier, en donnant des preuves publiques de Votre capacité, m'engagent encore à cultiver plus soigneusement Votre amitié. Je souhaite du plus profond de mon coeur, que Vous receviez un iour la digne récompense de Votre assiduité, & que notre patrie reconnoisse, de quoi Vous êtes capable. Assurez Vous, Monsieur que Vous ne pouvez, que Vous captiver la considération de toutes les personnes, capables de goûter & d'apprécier la solide érudition. Comme je Vous crois persuadé de la sincérité de mes sentimens, je me borne à Vous protester que je me ferai toujours un devoir d'être

Halberst. ce 2. Fevr.
1752.

Votre tres humble serviteur

J. J. A. HECHT.

MONSIEUR

Trop éloigné, pour Vous faire en personne mes tres-humbles felicitations à l'heureuse fin, que Vous allez mettre à Vos études, j'ai voulu m'acquiescer de

de mon devoir en Vous assurant par ces lignes de la part que j'y prens. Voila la maniere la plus glorieuse, & digne d'une personne de merite, de faire voir publiquement la valeur de ses études, aprez en avoir surmonté les difficultés. C'est par la, cher Ami, que je profiterai de cette occasion, pour Vous donner connoitre la consideration, que j'ai pour Vous, & les obligations, que j'ai crû devoir à nôtre amitié. Non content de Vous être frayé par vôtre assidüieté le chemin à la felicité, & à une gloire stable, Vous en voulez convaincre le public, & en avoir l'applaudissement. Je ne me m'hazarderai pas d'y joindre d'avantage aux recompenses, que le bonheur à destiné à Vos vertüs, & je ne doute nullement, qu'elles ne surpassent de beaucoup mes esperances. Il ne me reste donc plus rien, que de Vous demander, la conservation de vôtre souvenir agreable, & la continuation de cette amitié franche, dont Vous m'n avez mis un fondement inebhrantable, & qui me portera toujours à demeurer avec le plus grand attachement du monde,

MONSIEUR

à Berlin ce 20. Januar.
1752.

Vôtre très humble & très obeissant Valet

TROSCHEL,

Candid. en Droit.

SIGNORE,

Gia che la Legge della Ragione mi prescriue di parteci-
par le perfezioni degli amici, già che tutti van-
no congratulando, come poress' io ancor passar quest'

L 3

ufficio

ufficio senza dimostrar mie acclamazioni. Conosco l'amici-
zia che m'è sempregradevole. Conosco l'erudizione acqui-
statafi nella Theologia ugualmente ch'in altre scienze non
meno vtili. Lode veramente singolare, che separa V. S. de
la folla degli pedanti! Et per testimoniarlo non fò altro
testimonio pul sufficiente di questo Publicho della di lui dot-
trina. Non aggingendo altre attestazioni della min offer-
vanza sono

di V SIGNORIA

Hala le 5. Febr.

1752.

Deditissimo e obligatissimo Servitore

GIOV. CH. DREYSIG,

Stud. delle Leggi.

PRAENOBILISSIMO AC DOCTISSIMO
R E S P O N D E N T I

AMICORVM EXOPTATISSIMO

S. P. D.

SAMVEL GOTTLIEB OLEARIVS

OPPONENS.

Quod si ingenium praestans, ac studio indefesso perfectam
eruditionem TVAM consequutam duntaxat cognoscerem sin-
ceritas vero rarissima nec non animo TVO insita modestia
praeclarissima, quibus omnia TVA coronare studeo negotia, me fugeret:
Quid? quod si amicitia quam virtutis ac Sapientiae Studium Paedago-
gio iam Bergensi nobis peperit, quibusque eadem usque adhuc in Aca-
demia Fridericiana non solum conservata, sed quotidiano etiam con-
tubernio, quo domo VIRI S. REVERENDI PRAESIDIS
EXCELLENTISSIMI uti nobis licet valde corroborata est. Si haec
animum meum dico incertum, an desiderio TVO benigno responderem

non

non tenerent ac inclinarent, munus aduersarii reapse graue contra vero dissertationem solide ac praeclare elaboratam TVAM grauissimam me subnegaturum fuisse credo. Licet quidem materia dissertationis TVA praestantissima facultate ac copia TVA maxime digna, me in negotiis tam gravissimis destitutum reddere velit, quo minus contra eius modi in eruditione versatissimum, et in pugna valde exercitatum, et paratissimo quidem, grauissimo ac Praesidio Excellentissimo munitum, telis meis infirmis pugnare coner. Amicitia vero quae usque adhuc inter nos floruit, his omnibus superior est, eadem vult vt desiderio TVO satisfaciam, et spartam a TE mihi mandatam suscipiam, aduersarium nimirum similem. Morem gerere, contraque TE Amicum Aestumatisimum, quem victorem iam praeuideo, eiusmodi quem debeo agere volo. Gratulor Vir Doctissime, non solum specimen eruditionis TVAE praeclarissimum, verum etiam commoda, quae et ex hoc et aliis ingenii ac eruditionis examinibus certissime sunt profectura. Gratulor Familiam TVAM grauissimam atque honoratissimam. Faxit DEVS, vt in posterum saepissime vota sua, vt iamian in TE impleta videant, faxit DEVS vt studii nec non sinceritatis proemia TVAE rarissimae, ad tempora serotina TECum frui possint. DEVS omnipotens vt, Dux et Comes TVVS maneat, et ad Parentes Aestumatisimos TE tam expectantes integrum ducere, eosdemque omni TECum Salute coronare velit, sincere opto. TE vero amice integre rogo, vt absens etiam amicitia TVA dignum habere velis, quem ad omnia veri amici officia paratissimam videre TE licebit. Vale
faneque dedi Halae Sal. Mens. Jan. MDCCLII.

 eisheit gabst Du Dich zum Eigenthume,
Freund, drum lobnt sie Dich mit edlem Ruhme
Und führt lächelnd Dich in ihrem Tempel,
Schönes Exempel,

Das

Das den Jüngling, der die Weisheit ehret,
Ihrem Dienst sich ganz zu weihen lehret,
Will er gleiches Glück mit Dir durch Wissen
Von ihr genießen.

Wird dabei das Feuer seiner Jugend
Durch die Macht nie gnug gepriesner Tugend,
Die aus seinen muntern Thaten blühet,
Stärker erhizet:

Denn sieht er mit heiterem Gemüthe
Einst auf seiner Jugend prächtge Blüthe
Bei erworbnem unschätzbaren Glücke
Freudig zurücke.

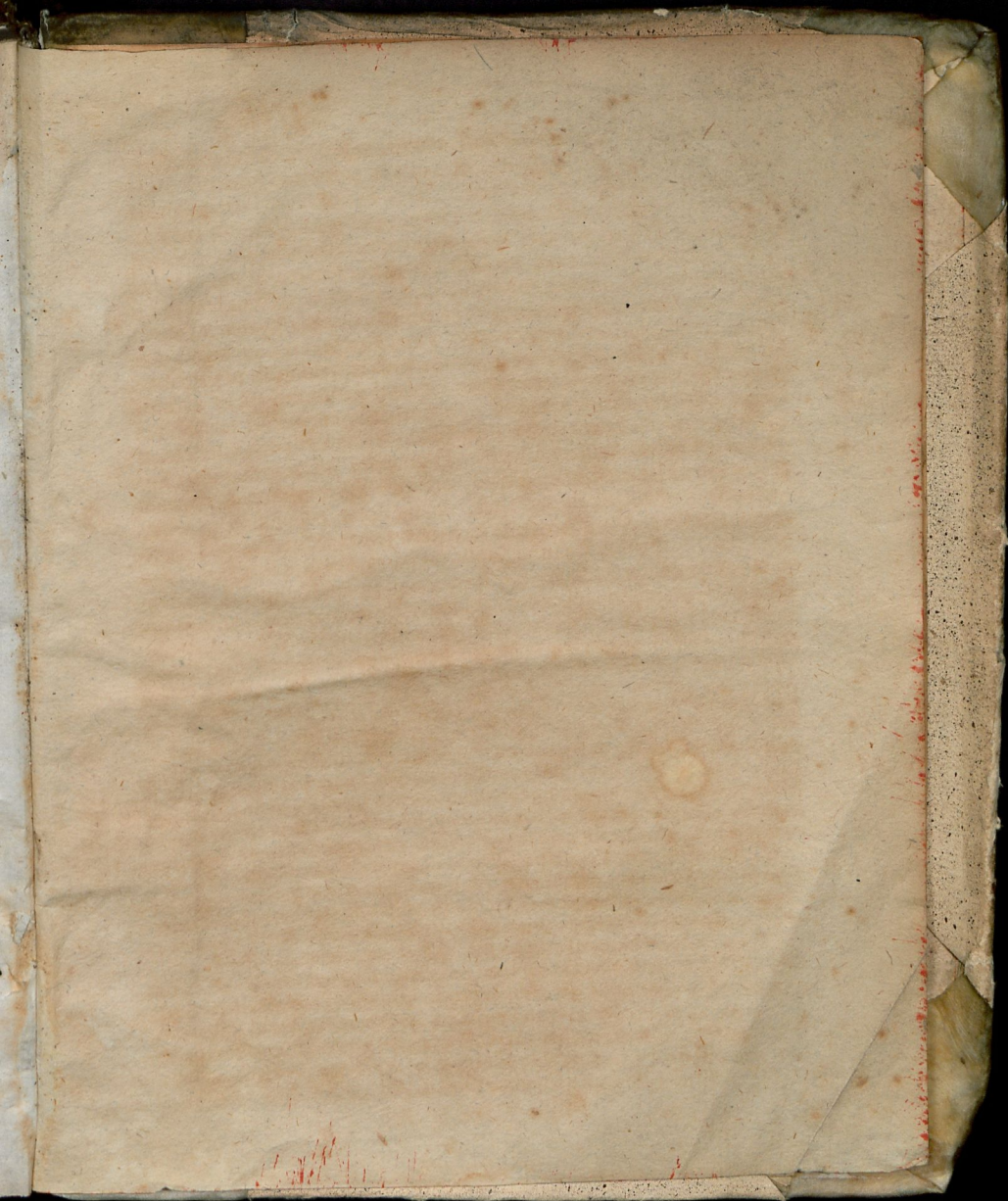
Wie entzücken ihn alsdenn die Stunden
Die im Lebens Frühling schön verschwunden!
Selbst im herben Winter frostiger Tage
Flieht ihn die Plage.

Freund, in welch ein zärtliches Vergnügen
Muß mich Deine weise Tugend wiegen!
Und in Dir den wahren Freund zu ehren,
Muß es vermehren.

Warum solt ich Dir Dein Lob verschweigen?
Ruhm zum Lohn ist stets der Weisheit eigen.
Schon seh ich von gütigem Bescheide
Freudig Dein Glücke.

Deine Freundschaft, **Edler Haltemeier**,
Ist mir so wie Deine Tugend theuer,
Drum vergönn mir Dich mit zarten Trieben
Ewig zu lieben.

J. A. Schüler,
D. S. B.
OPPONENS.

Jb 2639

(X2258286)

ULB Halle
004 733 86X

3

16

DISSERTATIO THEOLOGICA
DE
CAPTIVANDA RATIONE
SVB FIDEM, SEV DE IMPERIO
FIDEI IN RATIONEM, RATIO-
NI CONGRVENTE.

QVAM
SVB PRAESIDIO,
VIRI SVMMÆ VENERABILIS, EXCELLENTISSIMI,
DOCTISSIMI AMPLISSIMI
SIGISMVNDI IACOBI BAVMGARTEN
S. S. THEOLOG. DOCT. EIVSDEMQUE PROF. PVBL. ORDIN.
SEMINARII THEOL. DIRECTORIS, MENSARVM REGIARVM EPHORI
ET ACAD. SCIENT. REG. BEROLIN. MEMBRI,
PRAECEPTORIS PATRONI ET FAVORIS
AD CINERES VSQVE SVMMO PIETATIS ADFECTV
DEVENERANDI

D. JANVAR. A. R. S. c15cclij.

H. L. Q. C.

TVEBITVR

AVCTOR RESPONDENS
SAMVEL CHRISTOPHORVS HALTMEIER,
GROENING-HALBERSTADIENSIS, S. S. THEOL. C.

HALAE MAGDEBVRGICAE,
TYPIS IOANNIS CHRISTIANI HILLIGERI, ACAD. TYPOGR.

